

Marek Florek, Jerzy Libera

Zabytki archeologiczne w zbiorach Towarzystwa Miłośników Ziemi Rudnickiej w Rudniku nad Sanem (kolekcja ks. Franciszka Nicałka)

Zmarły w 1977 roku ks. Franciszek Nicałek, wieloletni katecheta w Rudniku nad Sanem, pow. niżański, woj. podkarpackie, zebrał bogatą kolekcję zabytków archeologicznych (i przedmiotów pochodzenia naturalnego, które błędnie uznał za zabytki archeologiczne), pochodzących głównie z Rudnika i jego najbliższych okolic, chociaż znalazły się tam również znaleziska z dalszych miejscowości. Jej zawartość jest częściowo znana dzięki korespondencji, jaką ks. F. Nicałek prowadził z Kazimierzem Moskwą, ówczesnym konserwatorem zabytków archeologicznych w Rzeszowie oraz informacjom przekazanym przez ks. prof. dr. hab. Wilhelma Gaja-Piotrowskiego z Rozwadowa, który kolekcję tą oglądał. Po śmierci właściciela uległa ona rozproszoniu i została uznana za zaginioną. W roku 2005 jej część została przypadkowo odnaleziona w zegarze wolnostojącym u jednego z członków rodziny ks. F. Nicałka w Nisku i przekazana Towarzystwu Miłośników Ziemi Rudnickiej w Rudniku nad Sanem. Obecnie przechowywana jest w Miejskim Ośrodku Kultury – Centrum Wikliniarstwa w Rudniku nad Sanem.

Niestety, wskutek niewłaściwego sposobu przechowywania przed 2005 rokiem zabytki, pierwotnie posegregowane według miejsc znalezienia i w części (przede wszystkim drobne wyroby krzemienne) naklejone na tekturki i opisane,

uległy przemieszeniu. Nie zachowały się również metryczki określające miejscowości, z których pochodzą. Obecnie w większości przypadków jest niemożliwe wskazanie nie tylko bliższej lokalizacji miejsc, gdzie zabytki zostały odkryte, lecz najczęściej także ustalenie miejscowości w których zostały znalezione, poza ogólną konstatacją, że jest to Rudnik nad Sanem bądź jego okolice.

Na odnalezioną część kolekcji składają się zabytki archeologiczne: wyroby kamienne i krzemienne oraz fragmenty ceramiki (głównie naczyń), a także naturalne bryły, okruchy i konkretne kamienne i krzemienne, nie posiadające wartości zabytkowej. Brak informacji na temat miejsc pochodzenia zabytków, przemieszenie zespołów z poszczególnych stanowisk oraz fragmentaryczność zachowanej części kolekcji w stosunku do jej pierwotnego stanu znacznie umniejsza ich wartość jako źródła archeologicznego. Tym niemniej, zwłaszcza w przypadku wyrobów krzemienych, powiększają one znacznie zasób źródeł archeologicznych do poznania najstarszej przeszłości terenów nad dolnym Sanem.

Dotychczas wstępnie opublikowano niewielką jej część – kilka zabytków znalezionych na terenie Ziemniowa w pow. mieleckim (M. Florek 2006). Obecnie prezentujemy całość zachowanej kolekcji.

MATERIAŁY

OKOLICE RUDNIKA NAD SANEM, pow. niżański

Inwentarz krzemienno

Na liczący 314 zabytków krzemienno zbior składają się trzy grupy technologiczne: narzędzia, rdzeń oraz wióry, odłupki i okruchy przemysłowe. Analiza morfologiczna umożliwia podział zbioru na trzy fazy chronologiczne – mezolit (tabl. I: 1–17, 20–33, II: 1–20; V: 12), neolit (tabl. III: 1–9; VI: 1; VIII: 1, 2) oraz późną epokę brązu lub wczesną epokę żelaza (tabl. I: 18, 19; IV: 1–9; V: 1–6, 8; VI: 2, 5–8; VII: 3, 5; VIII: 3). Poza określeniem chronologicznym pozostała grupa zabytków mająca charakter interkulturowy (tabl. V: 7, 9–11; VI: 3, 9; VII: 1, 2).

Mezolit

Z okresem mezolitu należy łączyć zbiór liczący 98 zabytków, na który składają się: półtylczaki, drapacze, skrobacze, rylec, ciosak, wióry (w tym okazy retuszowane) oraz rdzeń. Wszystkie formy wiórowe zostały odbite z rdzeni jednopiętowych o przygotowanej piętce. Piętki zachowanych okazów są małe, jednopłaszczyznowe lub punktowe, z wyraźnym stożkiem odbicia oraz negatywnem w postaci „łezki” na stronie pozytywowej.

Półtylczaki (3 egz.) – okazy o zróżnicowanych półtylczach, w jednym przypadku lekko wklęsłym usytuowanym prostopadle w części proksymalnej regularnego wióra wykonanego z krzemienia narzutowego. Jego długość wynosi 44 mm (tabl. I: 1). Pozostałe egzemplarze zachowane fragmentarycznie wykonano z krzemienia świeciechowskiego. Okaz o zapewne długim (współcześnie złamanym) półtylczu uformowano stosunkowo wysokim łuskaniem (tabl.

II: 8). Na innym egzemplarzu drobno załuskany prosty półtylec umiejscowiono w części przysączkowej (tabl. II: 15).

Drapacze (11 egz.) – blisko połowę stanowią formy wiórowe (6 egz.). Poza jednym okazem długości 37 mm wykonanym najprawdopodobniej z surowca czekoladowego (tabl. I: 2) pozostałe posiadają odłamane części przysączkowe. Ich długości wahają się w przedziale 12–18 mm (tabl. I: 4, 8, 10, 11). Jeden z okazów to forma zdwojona (z surowca czekoladowego), o nieznacznie współcześnie odłamanym drapisku (tabl. I: 7). Wykonane zostały z krzemienia czekoladowego, świeciechowskiego, w dwóch przypadkach surowca nie określono ze względu na jego przegrzanie. W grupie okazów odłupkowych występują różne odmiany: stosunkowo wysoki podkrążkowy wykonany z krzemienia gościeradowskiego (tabl. I: 5), o bardzo wysokim drapisku przerobiony na rylec wykonany na wierzchniku z krzemienia świeciechowskiego (tabl. I: 9), stosunkowo mały okaz z surowca gościeradowskiego (tabl. I: 12) oraz dwa okazy krępe długości 25 mm – średniołukowy z surowca prawdopodobnie wołyńskiego (tabl. II: 2) i wachlarzowaty asymetryczny z krzemienia czekoladowego (tabl. II: 3).

Skrobacze (5 egz.) – zróżnicowane pod względem kształtu i wielkości okazy mierzące 19–48 mm reprezentują różne odmiany: zbieżną z surowca narzutowego (tabl. I: 13) i świeciechowskiego (tabl. II: 5), poprzeczno-wzdłużną – z nieokreślonego krzemienia ze względu na zgrzanie (tabl. I: 15), boczne – z gościeradowskiego (tabl. I: 16) i świeciechowskiego (tabl. II: 4) oraz wykonane z krzemienia narzutowego: korowy retuszowany niemalże dookoła na stronie górnej, z nieznacznymi wnękami (tabl. II: 6) i łukowaty boczny załuskany na stronie spodniej z mikroretuszem wierzchołka strony górnej (tabl. II: 7).

Rylec – węglowy boczny zachowany częściowo, wykonany prawdopodobnie na masynym odłupku z krzemienia świeciechowskiego. Okaz zgrzany, noszący na jednej powierzchni negatyw po odprysku termicznym (tabl. I: 14).

Ciosak – jest to półwytwór stosunkowo nieregularnego czworosiecznego okazu wykonanego z płytkowatej kongrecji krzemienia narzutowego. Jeden z boków na całej długości uformowano serią stromych drobnych odbić z jednej płaszczyzny. Bok przeciwny ukształtowano naprzemianlegle pojedynczymi stromymi odbiciami. Na ścianki szersze wykorzystano płaszczyzny naturalne – eoliczną oraz korową. Nie w pełni ukształtowane ostrze zaczęło formować trzema przeciwstawnymi odbiciami pararylcowymi. Jego wymiary wynoszą: długość 57 mm, maksymalna szerokość 35 mm, maksymalna grubość 17 mm (tabl. II: 1).

Wióry retuszowane (7 egz.) – są to formy stosunkowo wąskie (7–14 mm) i cienkie (1–5 mm) załuskane drobnym regularnym retuszem stromym przykrawędnym, zachowane fragmentarycznie, wykonane z surowca świeciechowskiego i narzutowego (po dwa okazy), gościeradowskiego oraz czekoladowego. Jeden z wiórów o wyretuszowanej wnęce być może należy interpretować jako rylcowiec złamany (tabl. I: 3). Z kolei forma przypiętkowa może stanowić fragment tylczaka lub ostrza tylcowego (tabl. I: 6). W dwóch przypadkach załuskania umiejscowiono na wierzchołku – na podobieństwo mikrodrapisk (tabl. II: 11, 12). Pozostałe egzemplarze zaretuszowano na stronie wierzchniej lub dolnej bądź zwrotnie (tabl. II: 16, 17, 20).

Z narzędziami tymi koresponduje stosunkowo liczny zbiór wiórów (69 egz.). Są to formy krótkie i średniodługie, stosunkowo wąskie i cienkie. Egzemplarze zachowane w całości nie przekraczają 50 mm długości. Zdecydowana większość jest w różnym stanie zachowania: całe (30), części środkowe (8), przypiętkowe (29) i wierzchołkowe (2 egz.). Wykonane są przede wszystkim z surowca świeciechowskiego, w mniejszym stopniu narzutowego, pojedyncze z gościeradowskiego i czekoladowego, w kilku przypadkach nieokreślonego ze względu na jego przegrzanie (tabl. I: 18, 21–34; II: 9, 10, 13, 14, 18, 19).

Być może z tą fazą osadnictwa należy łączyć rdzeń z krzemienia świeciechowskiego. Jest to mały okaz wysokości 22 mm o zaprawianej pięcie, z którego odbito niewielką serię wiórków, następnie po zmianie orientacji eksploatowano odłupki (tabl. V: 12).

Opisana część zbioru wykazuje najwięcej podobieństw do inwentarzy późnomezolitycznych. Przemawia za tym zarówno technika wiórowa bazująca na eksploatacji rdzenia jednopiętowego – zapewne podłódkowatego lub stożkowatego, jak i narzędzia odłupkowe, a zwłaszcza skrobacze. Brak zbrojników geometrycznych uniemożliwia dokładne wskazanie jednostki taksonomicznej, z którą mogą być związane. Niemniej należy brać pod uwagę kulturę janisławicką lub grupę pieńkowską kręgu maglemoskiego.

Neolit

Z młodszą epoką kamienia należy łączyć 12 zabytków, na które składają się: wiórowce, drapacz, siekiera, wióry retuszowane oraz okaz z retuszem użytkowym.

Wiórowce (5 egz.) – wszystkie zachowane są fragmentarycznie, w tym trzy formy środkowe, pozostałe to okaz wierzchołkowy i przypiętkowy. W trzech przypadkach mamy do czynienia z odmianą dwuboczną, retuszowaną na stronę górną, z których jeden posiada dodatkowo załuskanie ścieniające zachodzące niemalże do połowy jego szerokości. Kolejny egzemplarz zaretuszowano zwrotnie (tabl. III: 1, 2, 4, 5, 9). Wykonano je z surowca wołyńskiego i świeciechowskiego, w jednym przypadku rodzaju skały nie określono ze względu na przepalenie.

Drapacz – forma wiórowa o wtórnie mikrołuskanych bokach, z których jeden nosi wyświecenie robocze. Wykonany jest z surowca wołyńskiego (tabl. III: 6).

Siekiera – okaz czworosieczny, w rzucie płaszczyznowym trapezowaty, w bocznym klinowaty, o lekko łukowatym ostrzu (nieznacznie uszkodzonym) i płaskim jednopłaszczyznowym obuchu. Szlifowana przy ostrzu i w środkowej partii korpusu. Jej wymiary wynoszą: długość 103 mm, szerokość ostrza (zrekonstruowana) 43 mm i obucha 27 mm, maksymalna grubość korpusu 30 mm i obucha 23 mm (tabl. III: 7). Wykonana została z surowca świeciechowskiego.

Wióry mikroretuszowane (4 egz.) – zachowany niemalże w całości okaz o bokach noszących wyświecenia robocze (tabl. III: 8) wykonano z krzemienia świeciechowskiego. Pozostałe to formy zachowane fragmentarycznie: środkowy częściowo załuskany na dwóch bokach z surowca wołyńskiego (tabl. III: 3) oraz dwa przypiętkowe o mikroretuszowanych wierzchołkach wykonane z krzemienia świeciechowskiego i narzutowego.

Uzupełnieniem tego zbioru jest środkowy fragment nieretuszowanego wióra z o boku intensywnie wyświeconym, noszącym wtórny załuskania o charakterze użytkowym, z krzemienia świeciechowskiego (tabl. VI: 1).

Opisane narzędzia wykonano z makrolitycznego półsurowca wiórowego (poza siekierą) uzyskanego z rdzeni jednopiętowych podstożkowych. Są one charakterystyczne dla przemysłów neolitu środkowego i późnego, a zwłaszcza kultury pucharów lejkowatych i kultury ceramiki sznurowej. Do tej drugiej należy również zawęzić chronologię siekiery.

Późna epoka brązu lub wczesna epoka żelaza

Z trzecim horyzontem należy łączyć kolejne 27 zabytków: narzędzia nożowate, zębate i wnękowe, nóż tylcowy, wkładki tylkowe i paratylkowe, łuszczenie, przekłuwacz, nóż sierpowaty, parawióry oraz okruh przemysłowy retuszowany zębato. Wykonane je na parawiórach lub odłupkach odbitych techniką klaktońską.

Narzędzia nożowate (4 egz.) – zachowana w całości krępa forma mierząca 56 mm długości została załuskana łukowato na jednym boku retuszem stopniowym, na stronie spodniej korekcyjnym. Ostra krawędź przeciwna posiada na stronie spodniej nieregularne wyluski (użytkowe?). Dolny odcinek załuskanej krawędzi posiada

dwustronne wyświecenia robocze. Okaz wykonano na parawiórze częściowo korowym z krzemienia gościeradowskiego (tabl. IV: 1). Kolejne dwa narzędzia posiadają krawędzie niemalże dookoła zaretuszowane dwustronnie. Jedno wykonano na odłupku pochodzącym z gładzonej siekiery z surowca świciechowskiego (tabl. V: 5), drugie z płytkowatej konkretacji krzemienia gościeradowskiego (tabl. V: 8). Ostatni masywny okaz wykonano na fragmencie być może półwytworu siekiery czworościennej z surowca świciechowskiego (tabl. VII: 5). Na wszystkich okazach krawędzie zaretuszowane mają zygzakowaty przebieg.

Narzędzie zębate (4 egz.) – fragmentarycznie zachowane szerokie okazy załuskane przykrawędnie retuszem płaskim muszlowatym na stronie spodniej (tabl. IV: 2–4, 7). Dwa egzemplarze posiadają wyświecenia robocze krawędzi (tabl. IV: 2, 3), przy czym na drugim z nich załuskanie jest późniejsze od wyświecenia. Jeden z okazów zaretuszowano zwrótnie drobnym regularnym łusowaniem (tabl. IV: 7). Narzędzia wykonano z surowca świciechowskiego i gościeradowskiego – po dwa egzemplarze.

Narzędzia wnątkowe (9 egz.) – wykonane na parawiórze z zastosowaniem głębokiego retuszu przykrawędniego, na kilku okazach daleko zachodzącego, w pięciu przypadkach obejmującego dwa boki. Czterokrotnie retusz umiejscowiono na stronie spodniej. W jednym przypadku narzędzie wykonano na surowiaku. Długość zachowanych w całości trzech egzemplarzy wynosi od 55 do 66 mm (tabl. IV: 6, 8; V: 4, 6; VI: 4–6, 8; VII: 2). Wykonane z surowca świciechowskiego (pięciokrotnie), gościeradowskiego (dwukrotnie), czekoladowego i wołyńskiego.

Nóż tylcowy – zachowany w całości krępy okaz mierzący 56 mm długości uformowany poprzez załuskanie lekko łukowatej krawędzi retuszem stopniowym. Na przeciwny bok wykorzystano negatywy (z wcześniejszego rdzeniowania) tworzące pseudotylec załamany w połowie długości. Egzemplarz wykonany z masywnej płytkowatej formy krzemienia świciechowskiego (tabl. IV: 9).

Wkładki paratylcowe (2 egz.) – stanowią formy o krawędziach załuskanych naprzemiennie retuszem drobnym nieregularnym i nieciągłym. Masywna forma o długości 61 mm wykonana na parawiórze częściowo korowym z krzemienia gościeradowskiego posiada naturalny łukowaty tylec (tabl. V: 1). Na drugi okaz wykorzystano stosunkowo cienki środkowy fragment wióra dwupiętowego (schyłkowopaleolitycznego?) z surowca świciechowskiego. Jego tylec w $\frac{3}{4}$ długości stanowi stroma płaszczyna negatywna przechodząca w powierzchnię uformowaną poprzez wzdłużne kurtyzowanie cienkiej części wierzchołkowej. Krawędź pracująca posiada dwustronne wyświecenie robocze (tabl. V: 3).

Wkładka tylkowa – jej formą wyjściową jest odłupek pochodzący z boku siekiery czworościennej (o negatywach intensywnie wyświeconych użytkowo) – stanowiący tylec. Przeciwny surowy bok nosi ślady (jednostronne) wyświecenia roboczego. Okaz długości wynosi 49 mm wykonano z surowca świciechowskiego (tabl. VI: 2).

Przekłuwacz – stosunkowo niewielki okaz mierzący 19 mm długości wykonano z surowca pasiastego. Wydzielone żądło w części wierzchołkowej odłupka uformowane na całej długości jego boków łusowaniem na stronie spodniej (tabl. IV: 5).

Nóż sierpowaty – obrabiany w części bifacjalnie okaz najprawdopodobniej półksiężycowaty o odłamanej nasadzie mierzący 64 mm długości wykonano z płytkowatej konkretacji krzemienia świciechowskiego. Nie stwierdzono makroskopowych wyświeceń roboczych (tabl. V: 2).

Drapacz – asymetryczne drapisko uformowane drobnym retuszem na szerokim odłupku z krzemienia świciechowskiego mierzącym 43 mm długości (tabl. VI: 7).

Zapewne z tym horyzontem chronologicznym należy łączyć dwa parawióry. Jest to średniej wielkości półsurowiec długości 55–61 mm odbity z rdzeni jednopiętowych z krzemienia narzutowego i gościeradowskiego (tabl. I: 18, 19).

Prawdopodobnie do zbioru tego należy również niewielki okruch przemysłowy retuszowany zębato z krzemienia świciechowskiego.

Opisana część zbioru bez wątpienia reprezentuje krzemieniarstwo kultury lużyckiej. Wszystkie wyżej opisane narzędzia wykonane zostały z parawiórow lub odłupków odbitych techniką klaktońską i znajdują ścisłe analogie w przemyśle kosińskim datowanym na okres halszacki (por. J. Libera 2005b).

Zabytki nieokreślone chronologicznie

Pozostałe 174 egzemplarze to formy trudne do jednoznacznie określenia chronologicznego. Wśród nich znajdują się: łuszczeń, odłupki z siekiery gładzonej, fragmenty narzędzi, odłupki i okruchy przemysłowe, w tym okazy częściowo retuszowane (tabl. V: 7, 9–11; VI: 3, 9; VII: 1, 2). Część z nich związana jest zapewne z wydzielonym drugim i trzecim horyzontem chronologicznym (łuszczeń, odłupki z siekiery gładzonej i fragmenty narzędzi), pozostałe okazy retuszowane oraz półsurowiec odłupkowy mogą stanowić również pozostałość po osadnictwie mezolitycznym.

Odlupki i okruchy przemysłowe częściowo retuszowane (6 egz.) – różnej wielkości okazy uformowane drobnym regularnym łusowaniem przykrawędniowym (tabl. V: 10; VII: 1, 2) wykonane z surowca wołyńskiego, czekoladowego i świciechowskiego (po dwa egzemplarze).

Łuszczenie (5 egz.) – formy płytkowate dwubiegunowe, mające 20–30 mm długości (tabl. V: 7, 9; VI: 3, 9). Jeden z egzemplarzy (wykonany na fragmencie gładzonej siekiery) posiada na obu bokach negatywy po łuszczeniach (tabl. V: 11). Wykonano je z surowca świciechowskiego (trzykrotnie), wołyńskiego i czekoladowego.

Odlupki z siekiery gładzonej – bardzo mały okaz z bliżej nieokreślonego typu gładzonej siekiery wykonanej z krzemienia pasmowanego (pasiastego lub wołyńskiego).

Fragmenty narzędzi (2 egz.) – przepalone fragmenty bliżej nieokreślonych narzędzi noszące ślady wyświeceń.

Ponadto w zbiorze znajdują się stosunkowo liczne odłupki (160 egz.). Są to okazy bardzo małe i małe, poza dwoma okazami dochodzącymi do 40 mm długości, pochodzące z różnych faz rdzeniowania i obróbki narzędzi rdzeniowych. Nie stwierdzono form korowych. Wykonane zostały z krzemienia: świciechowskiego, gościeradowskiego i narzutowego.

Zabytki kamienne

W zbiorze znajdują się trzy topory z bliżej nieokreślonego surowca kamiennego (tabl. VIII: 1–3).

Neolit

1. Bardzo masywny okaz o pięciobocznym obrysie płaszczyznowym i niemalże prostym obuchu, w obrysie bocznym o wyraźnie rozszerzonym lekko łukowatym ostrzu i zaokrąglonym obuchu. W największej szerokości korpusu usytuowano cylindryczny otwór z dwóch stron lekko fasetowany. W przekroju poprzecznym nawiązuje do prostokąta z zaokrąglonymi narożami. Jego maksymalne wymiary wynoszą: długość 149 mm, szerokość 91 mm, grubość ostrza 57 mm i obucha 47 mm, średnica otworu 29 mm (tabl. VIII: 1). Chronologia: późny neolit – kultura ceramiki sznurowej.

2. Masywny okaz o pięciobocznym obrysie płaszczyznowym i wypukłym lekko asymetrycznym obuchu, w obrysie bocznym nawiązujący do prostokąta. Posiada bardzo nieznacznie rozszerzone proste ostrze podcięte łukowato ku płaszczyźnie spodniej i bardzo lekko wypukłym obuch. W największej szerokości korpusu usytuowano cylindryczny otwór z dwóch stron wyraźnie fasetowany. W przekroju poprzecznym nawiązuje do koła dwustronnie ściętego. Jego maksymalne wymiary wynoszą: długość 100 mm, szerokość 60 mm, grubość 48 mm, średnica otworu 17 mm (tabl. VIII: 2). Chronologia: późny neolit – kultura ceramiki sznurowej.

Późna epoka brązu lub wczesna epoka żelaza

3. Zachowana przyostrzowa część smukłego topora prawdopodobnie o pięciobocznym zarysie płaszczyznowym, o ostrzu wyraźnie dwustronnie zwężonym w rzucie bocznym. W przekroju poprzecznym jest nieco asymetryczny, zbliżony do prostokąta, o zaokrąglonych bokach. Jego maksymalne zachowane wymiary wynoszą: długość 80 mm, szerokość 43 mm, grubość 29 mm, zrekonstruowana średnica otworu 18 mm (tabl. VIII: 3). Wytwór należy łączyć najprawdopodobniej z kulturą lużycką.

STRÓŻA, cz. m. RUDNIK NAD SANEM, pow. niżański

Inwentarz liczy 114 zabytków, na które składają się trzy grupy technologiczne: narzędzia, wióry i odłupki. Analiza morfologiczna umożliwia podział zbioru na dwie fazy chronologiczne – późny mezolit (tabl. IX: 1–26) i późną epokę brązu lub wczesną epokę żelaza (tabl. IX: 1–10; X: 1–10).

Mezolit

Z osadnictwem tego okresu należy łączyć 30 zabytków: trójkąt, trapezy, drapacze, skrobacz oraz część wiórów (w tym okazy retuszowane). Wszystkie formy wiórowe zostały odbite z rdzeni jednopiętowych o pięcie przygotowanej. Piętki na zachowanych okazach są małe, jednopłaszczyznowe lub punktowe, z wyraźnym stożkiem odbicia oraz negatywem w postaci „łezki”.

Trójkąt – zachowana w $\frac{3}{5}$ długości forma prostokątna z retuszem trzeciego boku wykonana z krzemienia świciechowskiego (tabl. IX: 16).

Trapezy (3 egz.) – należą do form niskich, w jednym przypadku zachowany fragmentarycznie (tabl. IX: 17–19). Wykonane zostały z regularnych wiórów z krzemienia narzutowego (dwukrotnie) i świciechowskiego.

Drapacze (3 egz.) – okazy wiórowe z surowca świciechowskiego (dwa) i gościeradowskiego, przy czym egzemplarz o drapisku korekcyjnym wykonano na zatępku (tabl. IX: 21, 22, 24).

Skrobacz – forma dookólna wykonana z krzemienia świciechowskiego (tabl. IX: 25).

Wióry częściowo retuszowane (3 egz.) – w różnym stopniu zachowania okazy średniowąskie (12–19 mm) i cienkie (3–4 mm) załuskane drobnym regularnym retuszem przykrawędniowym jednej krawędzi na stronie górnej (tabl. IX: 20, 23, 26). Wykonane z krzemienia świciechowskiego (dwukrotnie) i narzutowego.

Zapewne z tym horyzontem chronologicznym należy łączyć serię 15 wiórów. Ich cechy morfologiczno-metryczne są bardzo bliskie opisanym wyżej narzędziom wiórowym. W zbiorze znajdują się wyłącznie okazy pokawałkowane – części wierzchołkowe (3), środkowe (4) i przypiętkowe (8). Wykonane zostały głównie z krzemienia: świciechowskiego (8), narzutowego (4), po jednym okazy – czekoladowego i wołyńskiego oraz nieokreślonego ze względu na jego przepalenie (tabl. IX: 1–15).

Pokrój wiórów i narzędzi na nich wykonanych uzyskanych z eksploatacji rdzenia jednopiętowego (zapewne podłódkowego lub stożkowego) wyraźnie wskazuje na późny mezolit. Obecność pojedynczych zbrojników w postaci trójkąta prostokątnego i trapezów potwierdzają jego atlantycką chronologię, przy czym trudno jest jednoznacznie wskazać określoną jednostkę taksonomiczną – kulturę janisławicką lub grupę pienkowską kręgu maglemoskiego.

Późna epoka brązu lub wczesna epoka żelaza

Z osadnictwem tego horyzontu należy łączyć 20 zabytków: narzędzia wnąkowe i nożowate, formy tylcowe, drapacz, łuszczeń, zgrzebla, nóż sierpowaty i parawióry retuszowane. Wykonane zostały z parawiórów lub odłupków odbitych techniką klaktońską.

Narzędzia wnąkowe (7 egz.) – wykonane na parawiórach z zastosowaniem głębokiego retuszu na stronie spodniej – zarówno przykrawędniowego, jak i daleko zachodzącego, w dwóch przypadkach obejmującego dwa boki (tabl. X: 1–5, 8; XI: 8). Długość jednego zachowanego okazu wynosi 52 mm. Wykonane zostały z surowca świciechowskiego (czterokrotnie), gościeradowskiego (dwukrotnie) i prawdopodobnie wołyńskiego.

Drapacz – okaz o drapisku wnąkowym z wyświeconym wzdłużnie bokiem (wtórnie załuskany) wykonany na regularnym parawiórze z krzemienia świciechowskiego (tabl. X: 6).

Łuszczeń – forma nietypowa dwubiegunowa jednostronnie złuszczonej wykonana z surowca świciechowskiego (tabl. X: 7).

Noże tylcowe (2 egz.) – zachowane w całości bardzo krępy okazy uformowane stromym załuskaniem na łukowatych krawędziach (nawiązujące do typu Zele) mierzące 47–55 mm długości (tabl. XI: 3, 9). Okaz z przypiętkowego fragmentu parawióra o wierzchołku uformowanym poprzez kurtyzowanie posiada intensywnie skośne wyświecenie robocze, częściowo zniesione przez wtórne załuskanie części krawędzi (tabl. XI: 9). Egzemplarze wykonano z krzemienia świciechowskiego.

Narzędzie nożowate – krępy odłupek o jednym boku załuskany dwustronnie, długości 45 mm, wykonany z krzemienia świciechowskiego (tabl. XI: 1).

Zgrzebla (2 egz.) – stosunkowo małe formy, w obu przypadkach załuskana zwrotnie, wykonane z krzemienia narzutowego (tabl. XI: 4, 5).

Nóż sierpowaty – zachowany fragmentarycznie okaz o powierzchni intensywnie wyświeconej i jednej krawędzi jednostronnie wtórnie zaretuszowanej. Prawdopodobnie pochodzi z wierzchołka „sierpa” półksiężycowatego (tabl. XI: 6). Wykonany został z surowca świciechowskiego.

Odlupki retuszowane (3 egz.) – formy retuszowane przykrawędniowo drobnym łuskaniem wykonane z krzemienia świciechowskiego (dwukrotnie) i narzutowego (tabl. X: 10; XI: 2, 7).

Prawdopodobnie z tym horyzontem chronologicznym należy łączyć dwa parawióry odbite z rdzeni jednopiętowych z krzemienia świciechowskiego (tabl. X: 9; XI: 10).

Opisaną część zbioru należy bezspornie łączyć z przemysłem kosińskim kultury lużyckiej. Przemawia za tym zarówno technika klaktońska jak i narzędzia mające analogie na wielu stanowiskach osadowych tej kultury datowanych na okres halsztacki (por. J. Libera 2005b).

Zabytki nieokreślone chronologicznie

Poza klasyfikacją chronologiczną została grupa 65 odłupków, w połowie wykonana z krzemienia świciechowskiego, w $\frac{1}{3}$ z narzutowego oraz po kilka egzemplarzy z surowca czekoladowego, pasiatowego, gościeradowskiego i w jednym przypadku ożarówskiego.

RUDNIK NAD SANEM lub jego okolice

Ceramika naczyniowa

W zbiorze znajduje się 197 fragmentów ceramiki naczyniowej. Przeważająca większość to stosunkowo niewielkie fragmenty – III kategoria klasyfikacji wielkościowej według Andrzeja Buko (1990, s. 235–244) – pochodzące ze środkowych partii brzuśców, o mocno zniszczonych powierzchniach i zagładzonych przełamach, których chronologię i przynależność kulturową można określić jedynie na podstawie cech technologicznych, głównie charakterystyki masy ceramicznej i porównania z tzw. fragmentami charakterystycznymi. Jedynie 60 fragmentów, a więc mniej niż $\frac{1}{3}$ zbioru, posiadało ornament lub pochodziło z charakterystycznych partii naczyń: wylewów, den bądź uch. Analiza zrekonstruowanych naczyń (tam gdzie to było możliwe), ukształtowania krawędzi wylewów, typów

stosowanych ornamentów i sposobów wykańczania powierzchni w powiązaniu z cechami technologicznymi pozwala na przyporządkowanie całego zbioru do następujących kultur i faz chronologicznych: kultury trzcinieckiej – ze starszego okresu epoki brązu, grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej z końca epoki brązu i początków okresu halsztackiego, kultury przeworskiej z okresu rzymskiego, wczesnego i późnego średniowiecza (tabl. XII–XV).

Starszy okres epoki brązu

Z kulturą trzciniecką można powiązać jedynie 8 fragmentów ceramiki. Wszystkie pochodzą z naczyń cienkościennych, wykonanych z gliny z domieszką różowego tłucznia, o gładkich, błyszczących powierzchniach z charakterystycznymi drobnymi spękaniami. Wśród nich zwracają uwagę fragment wylewu z wychyloną na zewnątrz, ukośnie ściętą krawędzią i plastyczną listwą poniżej (tabl. XII: 3) oraz ułamek brzuśca, prawdopodobnie z niewielkiego garnka zdobiony ornamentem płytkich poziomych żłobków połączonych z wykonanymi tą samą techniką grupami łuczków (tabl. XII: 4).

Późny okres epoki brązu – wczesny okres epoki żelaza

Z grupą tarnobrzeską kultury łużyckiej z późnego okresu epoki brązu i okresu halsztackiego epoki żelaza należy łączyć przeważającą większość, bo prawie 140 fragmentów ceramiki pradziejowej znajdującej się w kolekcji. Pochodzą one zarówno z naczyń cienko-, jak też średnio- i grubościennych, wykonanych z gliny z domieszką droбно- i średnioziarnistego tłucznia, sporadycznie również piasku, o różnych barwach powierzchni, od jasnobrązowej, poprzez brunatną do czarnej, przy czym najczęściej barwa powierzchni wewnętrznych jest jaśniejsza niż zewnętrznych. Powierzchnia zewnętrzna większości ułamków jest gładka, czasami wręcz wypolerowana (tabl. XII: 5, 9–13, 15–17), rzadziej chropowata (tabl. XII: 6, 8; X: 7, 10, 12, 13), bądź obmazywana ukośnie (tabl. XII: 7) lub poziomo (tabl. XII: 14).

Fragmenty naczyń zaliczone do grupy tarnobrzeskiej pochodzą m.in. z niewielkich dwustożkowatych waz (tabl. XII: 5), naczyń wazowatych o baniastych brzuścach i prostych cylindrycznych bądź nachylonych do wnętrza szyjkach (tabl. XII: 6, 10, 12, 20) i garnków tulipanowatych bez wyodrębnionej szyjki, o prostych bądź nachylonych do wnętrza górnych partiach ścianek, z dziurkami pod krawędzią (tabl. XII: 7, 8; XIII: 10–12). Dla większości jednak ułamków – ze względu na ich wielkość – trudno jest określić formę naczyń, z których pochodzą. Tylko na 11 fragmentach występuje ornament. Są to bądź poziome pasma ukośnych krótkich kresek wykonanych stempelkiem (tabl. XII: 9, 11) lub za pomocą nacięć (tabl. XII: 12; XIII: 1), czasami połączonych z wykonanymi tą samą techniką ukośnymi pasmami (tabl. XII: 20), bądź też układy rytych wąskich poziomych, ukośnych i pionowych, zazwyczaj gęsto rozmieszczonych linii (tabl. XII: 13, 15–19).

Okres rzymski

Z kulturą przeworską można w miarę pewnie łączyć jedynie 2 fragmenty ceramiki. Jest to ułamek wylewu niewielkiego, prawdopodobnie dwustożkowatego naczynia pozbawionego wyodrębnionej szyjki, o zaokrąglonej krawędzi nachylonego do wnętrza wylewu, zdobiony cienkimi poziomymi dookołnymi liniami, o gładkich powierzchniach barwy szarobrunatnej, wykonany z gliny z niewielką domieszką droбноziarnistego tłucznia (tabl. XIII: 11). Drugi fragment to część naczynia nieokreślonej formy, o zewnętrznej powierzchni chropowatej, z nalepianą płaską listwą pokrytą nieregularnymi odciskami palców (tabl. XIII: 13).

Wczesne i późne średniowiecze

Z okresów wczesnego średniowiecza (do ok. połowy XIII wieku) i późnego średniowiecza (do końca XV wieku) pochodzi 47 fragmentów ceramiki.

a) Fragment górnej partii (wraz z wylewem) dużego naczynia – garnka tulipanowatego bądź głębokiej misy o średnicy wylewu ok. 250 mm i ściankach grubości 11–14 mm, z nie wyodrębnioną szyjką i wywiniętym na zewnątrz wylewem o brzegu lekko zaokrąglony od strony spodniej; największa wydętość brzuśca umieszczona wysoko, prawie pod wylewem; średnica wylewu naczynia nieco większa od maksymalnej średnicy brzuśca; naczynie wykonane z szarobrunatnej gliny z dużą ilością gruboziarnistego tłucznia i piasku metodą lepienia w ręku (ugniatania) i słabego obtaczania (być może jedynie górnej partii), słabo wypalone; powierzchnie zewnętrzna i wewnętrzna chropowate, z wystającymi ziarnami domieszki; słabe ślady obtaczania widoczne tylko na powierzchni zewnętrznej, na wewnętrznej różnokierunkowe smugi po wygładzaniu palcami; krawędź wylewu pokryta rozmieszczonymi w równych odstępach krótkimi pionowymi nacięciami, na brzuścu zdobienie w postaci poziomym szerokich, płaskich, dość głębokich żłobków (pasm), z których pierwszy od góry, najwęższy, umieszczono bezpośrednio pod wylewem; na podstawie cech techniczno-technologicznych (sposób wykonania, charakterystyka masy surowcowej, zdobienie krawędzi nacięciami) naczynie można datować na VIII–IX wiek, z taką chronologią stoi jednak w sprzeczności kształt naczynia, zwłaszcza jeśli zrekonstruujemy je jako głęboką misę, oraz sposób ukształtowania brzegu (jego wywinięcie) a także ornament szerokich poziomych pasm, nie występujące w starszych fazach wczesnego średniowiecza, znane natomiast z ceramiki nowożytniej, typowe dla głębokich mis (makutr), jakie wchodziły w użycie począwszy od XVI wieku, z tym że te ostatnie wykonywane są wyłącznie na kole garncarskim, zazwyczaj z glin białych kaolinitowych, rzadziej glin czerwonnych; nawet ornament nacięć na krawędzi, znany z ceramiki wczesnośredniowiecznej, można w tym wypadku uznać za naśladownictwo malowanych ukośnych kresek, jakimi zdobiono wywinięte brzegi głębokich mis w XVI i XVII wieku; nie można zatem wykluczyć, że mamy w tym przypadku do czynienia z naczyniem z czasów nowożytnych (XVI bądź XVII wiek), o formie wzorowanej na popularnych wtedy głębokich misach (makutrach), wykonanym przez lokalnego garncarza stosującego archaiczną technikę lepienia w ręku połączonego ze słabym obtaczaniem.

b) 5 fragmentów brzuśców naczyń, prawdopodobnie w typie garnków, wykonanych z glin brunatnych, z domieszką droбноziarnistego tłucznia i piasku techniką ugniatacia i obtaczania; grubość ścianek 8–12 mm; barwa powierzchni ciemnobrunatna lub szarobrązowa, słabo widoczne ślady obtaczania; na 3 fragmentach ornament w postaci pasm linii falistych wykonanych grzebieniem wielozębny (tabl. XIV: 2–4); datowanie: IX–X wiek.

c) 9 fragmentów brzuśców z naczyń wykonanych z glin brunatnych żelazistych z domieszką schudzającą piasku i drobnego tłucznia, techniką lepienia z wałków (taśm) i obtaczania; grubość ścianek 6–8 mm; zdobionych gęsto rozmieszczonymi, dość szerokimi, głębokimi, rzadziej płytkimi, poziomymi żłobkami (tabl. XIV: 7–11, 14; XV: 1–3, 5); fragment z szyjki naczynia wykonanego tą samą techniką, zdobiony wąską plastyczną listwą umieszczoną na przejściu szyjki w wylew (tabl. XIV: 13); datowanie: XI–XII wiek.

d) 20 fragmentów brzuśców naczyń, zapewne typu garnków, wykonanych techniką lepienia z wałków i silnego obtaczania z glin białych, kaolinitowych schudzanych domieszką piasku, sporadycznie droбноziarnistego tłucznia; grubość ścianek 5–8 mm; zdobienie w postaci pojedynczych poziomych żłobków i odcisków stempelka (tabl. XIV: 5), pasm gęsto rozmieszczonych, dość głębokich poziomych żłobków występujących samodzielnie (tabl. XV: 4, 6, 8, 9) bądź połączonych z pasmami ukośnych krótkich nacięć (tabl. XIV: 6), pasm linii falistych wykonanych rylcem albo grzebieniem (tabl. XV: 7, 12, 13), bądź też wyłącznie linii falistych wykonanych grzebieniem (tabl. XV: 11); datowanie: XII–XIII wiek.

e) 2 fragmenty wylewów garnków o krótkich, słabo wyodrębnionych szyjkach i krawędziach należących do grupy M według

klasyfikacji Urszuli Maj (1990, s. 16, ryc. 6) wykonanych techniką lepienia z wałków i silnego obtaczania z glin białych, kaolinitowych, schudzanych dużą ilością piasku; rekonstruowana średnica pierwszego z naczyń – 14 cm (tabl. XV: 14); drugiego – 18 cm (tabl. XV: 15); datowanie: XIII wiek.

f) Fragment wylewu naczynia beczułkowatego, o nachylnym do wnętrza wylewie i krawędziach zbliżonych do grupy J według klasyfikacji U. Maj (1990, s. 16, ryc. 6), wykonanych techniką lepienia z wałków i silnego obtaczania z glin białych, kaolinitowych, schudzanych domieszką piasku (tabl. XV: 10); datowanie: XIII wiek.

g) Fragment wylewu naczynia – zapewne garnka z wyraźnie wyodrębnioną szyjką i mocno wywiniętym na zewnątrz wylewem ze słabo zaznaczonym wrębem na pokrywkę; wykonany z glin brunatnych żelazistych, z niewielką ilością domieszki drobnego piasku techniką toczenia; rekonstruowana średnica wylewu – 18,5–19 cm (tabl. XIV: 18); datowanie: XIV–XV wiek.

h) 6 fragmentów naczyń wykonanych z glin żelazistych wypalanych w atmosferze redukcyjnej (tzw. ceramika siwa), w tym fragment wylewu (tabl. XIV: 12) o krawędzi grupy H według klasyfikacji U. Maj (1990, s. 16, ryc. 6) i 2 ułamki brzuśców zdobione ornamentem głęboko rytych, gęsto rozmieszczonych poziomych dookołnych żłobków; grubość ścianek 5–10 mm (tabl. XIV: 15, 16); datowanie: XIV–XV wiek.

i) Niewielki fragment naczynia kamionkowego nieokreślonej formy, grubość ścianek ok. 3,5 mm, zdobiony wykonanym stemplem ornamentem w postaci ukośnych i poziomych rzędów krótkich kresek między którymi znajdują się kółka (tabl. XIV: 17); chronologia: późne średniowiecze?

Inne zabytki

1. Fragment przeszlika glinianego nieokreślonej chronologii, zapewne pradziejowego.

2. Kula kamienna, prawdopodobnie pocisk do broni palnej typu garlaczka; tego typu kul używano w XVI–XVII stuleciu.

BUKOWINA, pow. niżański

Z miejscowości tej pochodzi wiór o częściowo retuszowanym wierzchołku odbity z rdzenia jednopiętowego z krzemienia narzutowego (tabl. VII: 4); datowanie: chronologia nieokreślona.

ZIEMPNIÓW, pow. mielecki

Zabytki kamienne

Z miejscowości pochodzą dwa masywne topory kamienne wykonane z bliżej nieokreślonego surowca (tabl. VIII: 4, 5).

Neolit

1. Okaz o obrysie płaszczyznowym nawiązującym do pięciobocznego, z lekko zaokrąglonymi bokami oraz wypukłym obuchem, w obrysie bocznym zbliżony do prostokąta, o wyraźnie dwustronnie zwężonym ostrzu. W największej szerokości okazu usytuowano cylindryczny otwór z dwóch stron fasetowany. W przekroju poprzecznym jest asymetryczny, nawiązuje do koła dwustronnie ściętego. Jego maksymalne wymiary wynoszą: długość 110 mm, szerokość 63 mm, grubość 50 mm, średnica otworu 20 mm (tabl. VIII: 4). Datowanie: późny neolit – kultura ceramiki sznurowej.

2. Okaz o obrysie płaszczyznowym zbliżonym do pięciobocznego, o łukowatych przechodzących bokach i płaskim obuchu, w obrysie bocznym nawiązujący do wysokiego trapezu, o wyraźnie rozszerzonym łukowatym ostrzu. W największej szerokości okazu usytuowano cylindryczny otwór z dwóch stron fasetowany. W przekroju poprzecznym nawiązuje do koła dwustronnie ściętego. Okaz posiada współczesne uszkodzenie jednego boku. Jego maksymalne wymiary wynoszą: długość 106 mm, zrekonstruowana szerokość 62 mm, grubość ostrza 54 mm, średnica otworu 21 mm (tabl. VIII: 5). Datowanie: późny neolit – kultura ceramiki sznurowej.

Ceramika

Z miejscowości tej pochodzi prawdopodobnie 15 niewielkich fragmentów naczyń neolitycznych i z wczesnej epoki żelaza (tabl. XII: 1, 2; XIII: 2–6, 8–9).

Neolit

a) fragment naczynia nieokreślonej formy, wykonanego z gliny z domieszką piasku i tłuczni, o powierzchniach barwy jasnobrązowej, obecnie silnie zerodowanych, zwłaszcza od strony wewnętrznej; powierzchnia zewnętrzna pokryta ornamentem w postaci dość gęstych, płytko rytych grup kresek (linii) ukośnych i pionowych, częściowo nakładających się na siebie (tabl. XII: 1); datowanie: kultura pucharów lejkowatych?

b) Fragment naczynia, prawdopodobnie amfory, wykonanego z gliny z niewielką domieszką drobnoziarnistego tłuczni; powierzchnie barwy brązowej, pokryte rodzajem angoby z rzadkiej glinki, wewnętrzna silnie złuszczona; zdobienie w postaci nalepianych „wąsów” skierowanych końcami ku dołowi, z których zachowany jeden (tabl. XII: 2); datowanie: kultura pucharów lejkowatych.

Wczesny okres epoki żelaza

Z grupą tarnobrzeską kultury łużyckiej okresu halsztackiego należy łączyć 13 fragmentów naczyń, zapewne w większości z garnków tulipanowatych lub jajowatych, wykonanych z gliny z domieszką piasku i tłuczni, o barwach powierzchni szarozółtej, jasnobrązowej, pomarańczowo-brązowej bądź szarej, wtórnie przepalonych; część z nich (7 ułamków) jest zdobiona różnej długości nalepianymi poziomymi bądź ukośnie płaskimi plastycznymi listwami pokrytych odciskami paznokciowymi (tabl. XIII: 2–6, 8–9).

ZAKOŃCZENIE

Prezentowana kolekcja mimo wcześniejszych zastrzeżeń co do jej homogeniczności stanowi niewątpliwie zbiór godny zainteresowania.

Niewątpliwie największą wartość poznawczą mają inwentarze krzemienne stanowiące pozostałości po osadach (lub osadzie) z końcowej fazy kultury łużyckiej – okresu halsztackiego. Zestawienia obu zbiorów – opisanych jako Rudnik

i Stróża – są bardzo podobne, biorąc pod uwagę technologię rdzeniowania w postaci techniki klaktońskiej, sposób wykonania wytworów jak i ich morfologię. Te cechy wyraźnie wskazują, że mamy do czynienia z bardzo czytelnym, wręcz modelowym zestawem źródeł przemysłu kosińskiego (por. J. Libera 2005b). W grupie narzędzi obu kolekcji notujemy niemalże wszystkie formy przewodnie – narzędzia: nożowa-

te, wnąkowe i zębate, noże i wkładki tylcowe, łuszcznie, noże sierpowate, parawiory retuszowane. Surowcem dominującym jest krzemień świeciechowski (ponad 65,3% obu zbiorów), uzupełniony gościeradowskim (ok. 24,5%), przy pozostałym udziale narzutowego i wołyńskiego.

Największą serię porównywalnych wytworów odkryto na osadzie w Kosinie, stan. 10, skąd pochodzi ponad 1000 egzemplarzy wyrobów krzemiennych, z czego blisko 1/5 stanowią narzędzia wykonane przede wszystkim z krzemienia gościeradowskiego, w stopniu mniejszym świeciechowskiego i narzutowego. Towarzyszyła im wyłącznie ceramika późnej fazy grupy tarnobrzeskiej. Z innych stanowisk o podobnym charakterze z tej części Kotliny Sandomierskiej należy wymienić Zaleszany, ale również Kosin, stan. 19 oraz Rudnik nad Sanem, stan. 10. Pojedyncze formy zbliżonych zabytków stwierdzono na wielu innych stanowiskach „łużyckich”, jak również na kilku pobliskich cmentarzyskach – przede wszystkim w Pysznicy stan. 1, Manasterzu, stan. 6, Paluchach, stan. 1, Wietlinie III (J. Libera 2005b; J. Libera, A. Kostek, w druku; B. Bargieł, J. Gurba, J. Libera, A. Zakościelna, w druku). Zdecydowana większość tych inwentarzy bazuje na skałach krzemionkowych szarych – krzemieniu świeciechowskim (biało nakrapianym) i gościeradowskim (plamistym), surowcach zalegających w utworach kredowych piętra turońskiego na terenie antykliny rachowskiej i gościeradowskiej. Zajmują one powierzchnię łukowatego pasa szerokości 1–1,5 km i długości około 10 km, ciągnącego się od Świeciechowa Poduchownego poprzez Anopol, Wymysłów, Gościeradów do Wólki Gościeradowskiej (m.in. B. Balcer 1975, s. 46–52; J. Libera, A. Zakościelna 2002, s. 96–99).

W stosunku do drugiej odmiany nie można wykluczyć jej pozyskiwania z rejonu północnej części Kotliny Sandomierskiej. Badania prowadzone w ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski pod koniec lat 80. ubiegłego wieku ujawniły wychodnie powierzchniowego zaleganie krzemienia szarego plamistego – makroskopowo zbliżonego do surowca określanego mianem krzemienia gościeradowskiego – w okolicach Niska, na „Łysej Górze” w Kamiennej Górze oraz w rejonie Jarocina. Ponadto niewielkie ilości kongrecji surowca szarego lub czarnego podobnego do krzemieni turońskich znaleziono na polach Łążka, Kłyżowa, Zarzecza, Huty Podgórskiej, Borkowa, Dąbrowicy, z reguły w obecności krzemienia narzutowego (por. J. Libera 2005a, s. 158–159, ryc. 1).

Z materiałami krzemiennymi zapewne koresponduje ceramika kultury łużyckiej, opisana jako „Rudnik nad Sanem lub jego okolice”. Wobec jednak jej przemieszania niemożliwym jest dokładne przyporządkowanie do określonej grupy zbioru, to jest przynajmniej rozdzielenie na materiały z Rudnika i ze Stróży. Reprezentuje ona, zarówno jeśli chodzi o kształty naczyń i sposób zdobienia, jak też cechy technologiczne, formy typowe dla grupy tarnobrzeskiej z północnej części Kotliny Sandomierskiej ze schyłku epoki brązu i początków okresu halsztackiego. Ponadto z tym horyzontem chronologicznym zapewne należy łączyć pojedynczy fragment topora kamiennego.

Opisane zabytki doskonale uzupełniają mapę znalezisk kultury łużyckiej, stosunkowo licznie zarejestrowanych zarówno wokół Rudnika, jak i w dalszej okolicy (por.: K. Moskwa 1976; W. Paradyło 1995; S. Czopek 2005; A. Pawelec 2005).

Z materiałów ceramicznych kultury łużyckiej wchodzących w skład kolekcji szczególnie interesujące są pochodzące z Ziemniowa fragmenty zdobione nalepianymi plastycznymi płaskimi listwami pokrytymi odciskami paznokciowymi. Naczynia zdobione w podobny sposób, tzn. odcinkowymi ukośnymi plastycznymi listwami pokrytymi odciskami paznokciowymi bądź dołkami palcowymi znane są m.in. z cmentarzysk w Trzęsówce i Krzemienicy, a więc stanowisk położonych stosunkowo niedaleko Ziemniowa, jak również np. z cmentarzysk i osad w Piganach i Grodzisku Dolnym k. Jarosławia, Pysznicy k. Stalowej Woli, Bud Łañcuckich k. Leżajska czy Janowic Poduszowskich-Antoniowa k. Kielc, a więc już z zachodnich peryferii grupy tarnobrzeskiej (por.: S. Czopek 2001, tabl. LXXIX: 7; 2007, tabl. XXII: 4, tabl. XXXVI: 1; A. Matoga 1989, ryc. 1: a, g, f, i; 2: a–c, f; K. Moskwa 1976, ryc. 34: a; 47: b; 69: l, ł; 1980, ryc. 5: h; W. Paradyło 1995, tabl. VIII: 1). Uważa się, że tego typu sposób zdobienia w grupie tarnobrzeskiej kultury łużyckiej pojawił w jej najmlodszej fazie się pod wpływem szeroko rozumianych oddziaływań wschodnich z kręgu kultur „socytyjskich” (por. A. Gawlik, M. S. Przybyła 2005, s. 333, tam dalsza literatura).

Drugą pod względem liczebności grupę źródeł stanowią zabytki mezolityczne. Mimo stosunkowo licznych zbiorów, w asortymencie narzędzi występują niemalże formy pozamezolityczne o nie zawsze czytelnej wymowie stylistycznej. Biorąc pod uwagę technikę rdzeniowania wiórowego – bazującą na regularnym mediolitycznym rdzeniu stożkowym lub podstożkowym, wyraźnie widać, że mamy do czynienia z fragmentami (lub fragmentem) zespołów (zespołu) z późnej fazy mezolitu. Przy czym trudno jest jednoznacznie rozstrzygnąć, czy należy je (go) łączyć z kulturą janisławicką, czy też grupą pieńkowską kręgu maglemoskiego. Chronologii tej nie zawężają również w jednym przypadku pojedyncze zbrojniki w postaci trójkąta prostokątnego i trzech trapezów, stwierdzone w zbiorze ze Stróży. Struktura surowcowa całego zbioru mezolitycznego jest zdominowana przez krzemień świeciechowski (blisko 2/3 zbioru), którego uzupełnienie stanowi surowiec narzutowy, czekoladowy i gościeradowski – przy podobnym rozkładzie ilościowym.

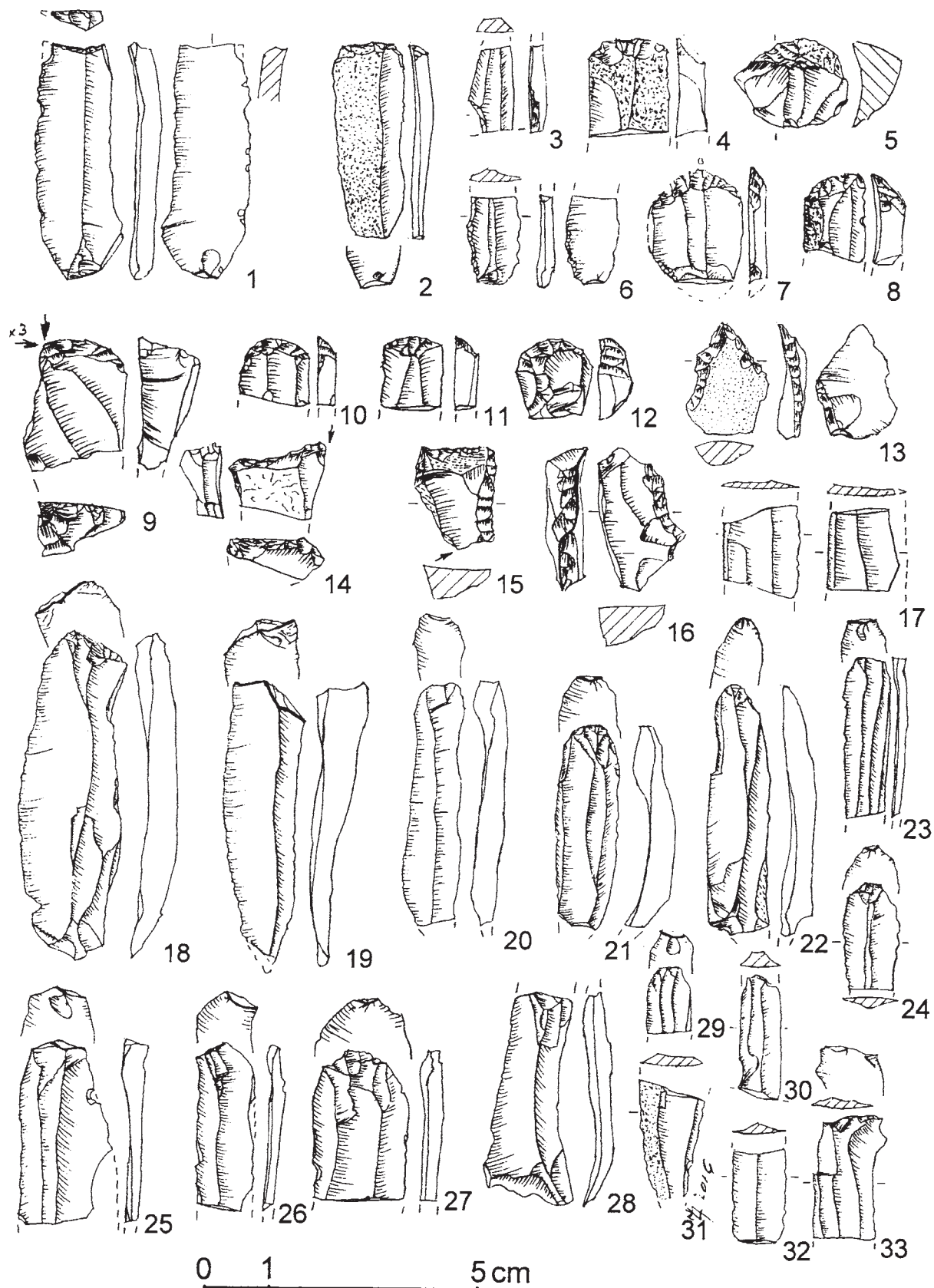
Pierwsze źródła odnoszące się do mezolitu pochodzą ze Stróży pod Rudnikiem zostały zebrane na początku XX stulecia przez Kazimierza Osińskiego, kolejne w okresie międzywojennym uzyskał Bolesław Czapkiewicz (por. S. K. Kozłowski 1964, s. 330¹; tenże, 1967, s. 123²). Ponownie terenem tym zainteresował się po wojnie Antoni Talar (A. Talar 1968, s. 16, 24). Z najbliższego rejonu³ materiały wczesnooloceniście znaleziono na terenie następujących miejscowości: Dąbrówka (A. Talar 1963, s. 54), Domostawa, stan. 10 (AZP 91-79 z 1988 roku), Harasiuki (S. K. Kozłowski 1967, s. 127–128), Jarocin-Zdziary (S. K. Kozłowski 1964, s. 330; 1967, s. 128; A. Talar 1968b, s. 16⁴), Jata (D. Pakuła 1987, s. 77), Kąty, stan. 2 (AZP 91-78 z 1988 roku), Kurzyna (A. Talar 1963, s. 54), Majdan Golczański, stan. 3 (A. Talar 1968b, s. 22–24; 1971, s. 191) i 6 (AZP 92-79 z 1989 roku), Nalep-

¹ Tam błędnie opisane jako: Jarocin-Zdziary.

² Tam połączone ze zbiorem K. Osińskiego.

³ Dane ograniczono do powiatu niżańskiego.

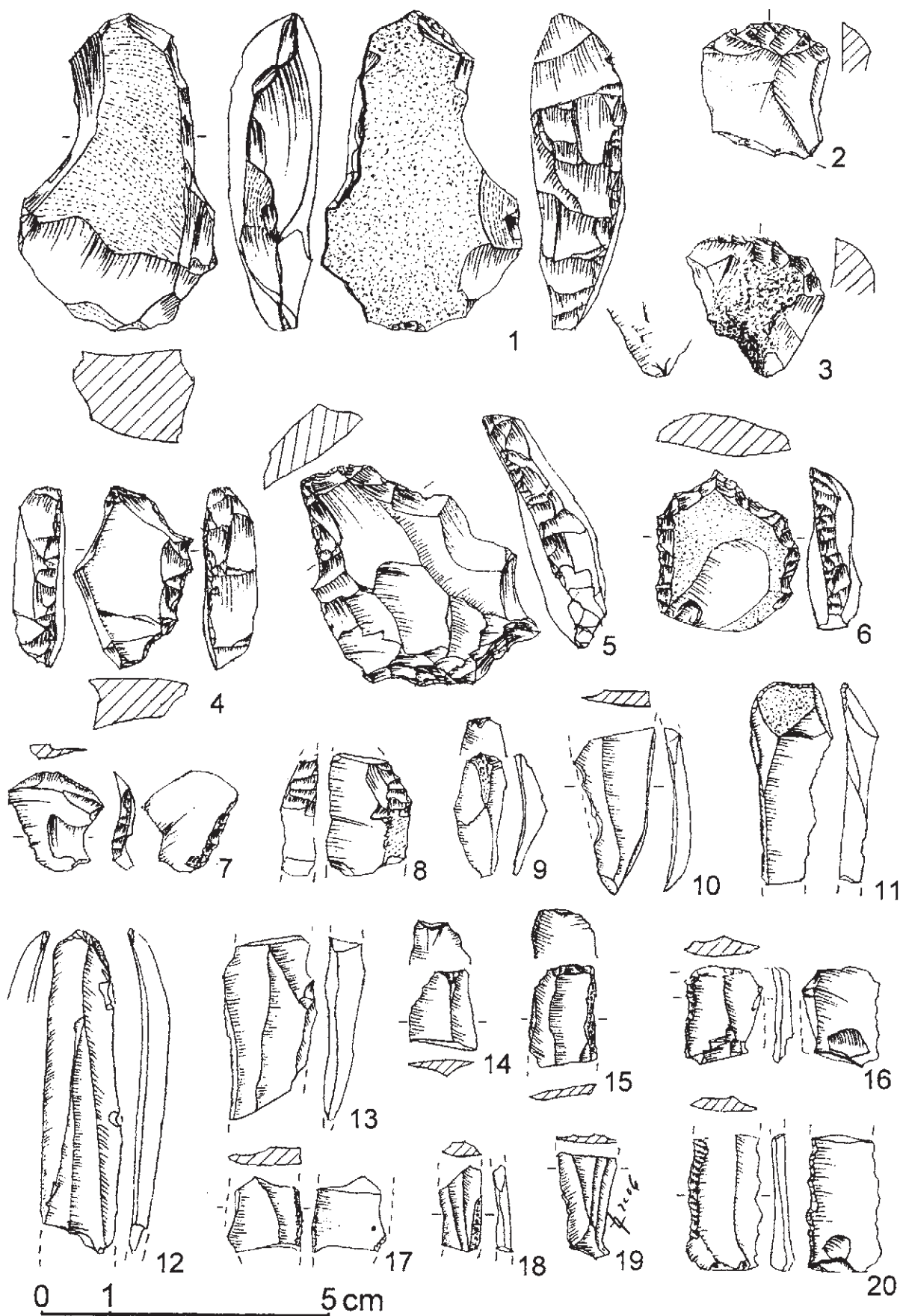
⁴ Tam opisane jako: Rudnik.

Tabl. I. Rudnik nad Sanem. Zabytki późnomezolityczne (1–17, 20–33) i z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (18, 19); krzemień narzutowy (1, 13, 19, 21, 22, 27, 32), czekoladowy (2, 4, 7, 29, 30, 31), świciechowski (3, 9–11, 14, 17, 18, 24–26, 28, 33, 34), gościeradowski (5, 6, 12, 16, 20), przepalony (8, 11). Rys. J. Libera

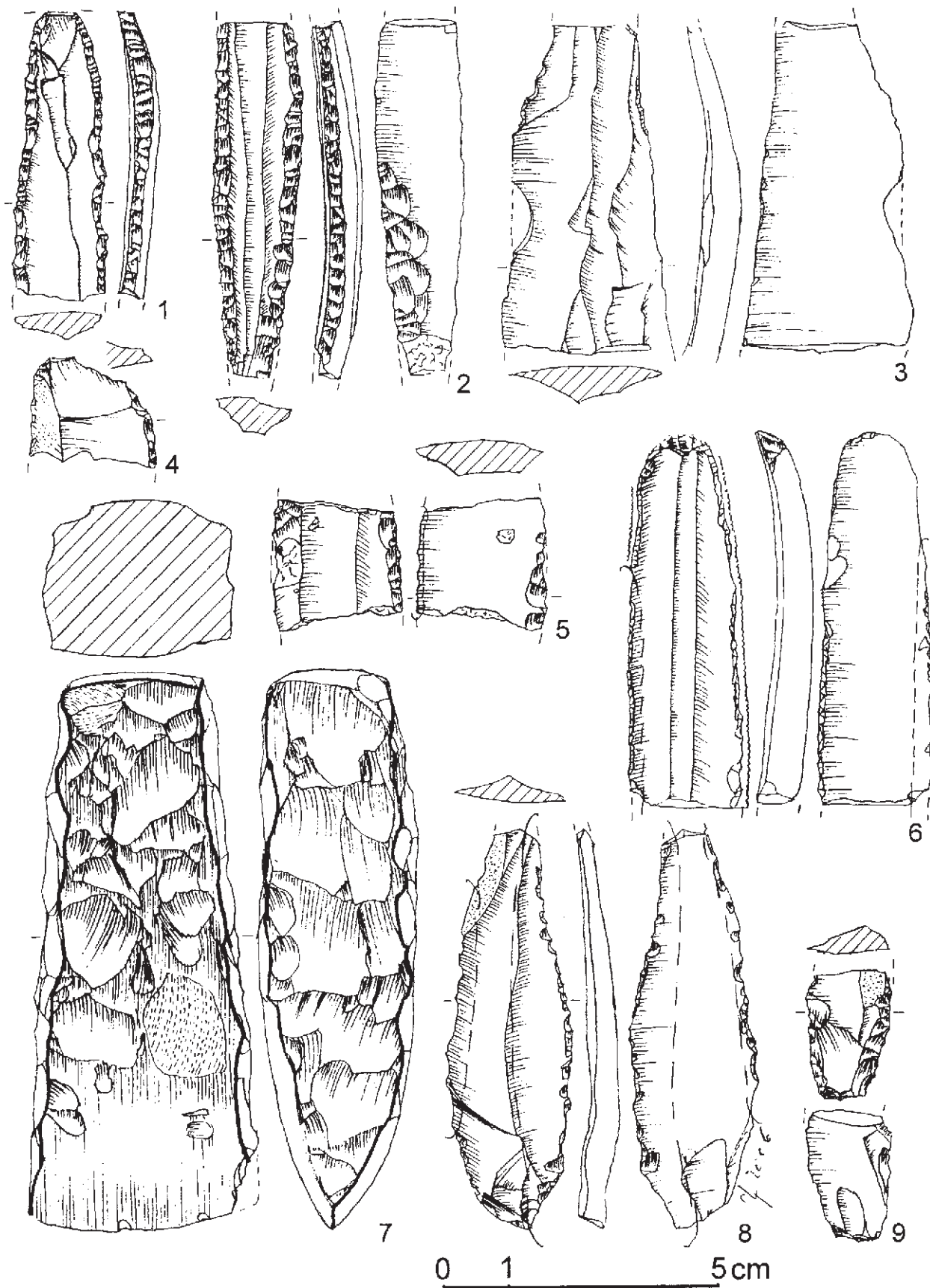
Taf. I. Rudnik am San. Spätmesolithische Funde (1–17, 20–33) und Funde aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (18, 19): Wanderfeuerstein (1, 13, 19, 21, 22, 27, 32), schokoladenfarbiger Feuerstein (2, 4, 7, 29, 30, 31), Świciechów-Feuerstein (3, 9–11, 14, 17, 18, 24–26, 28, 33, 34), Gościeradów-Feuerstein (5, 6, 12, 20), verbrannter Feuerstein (8, 11). Zeichn. J. Libera

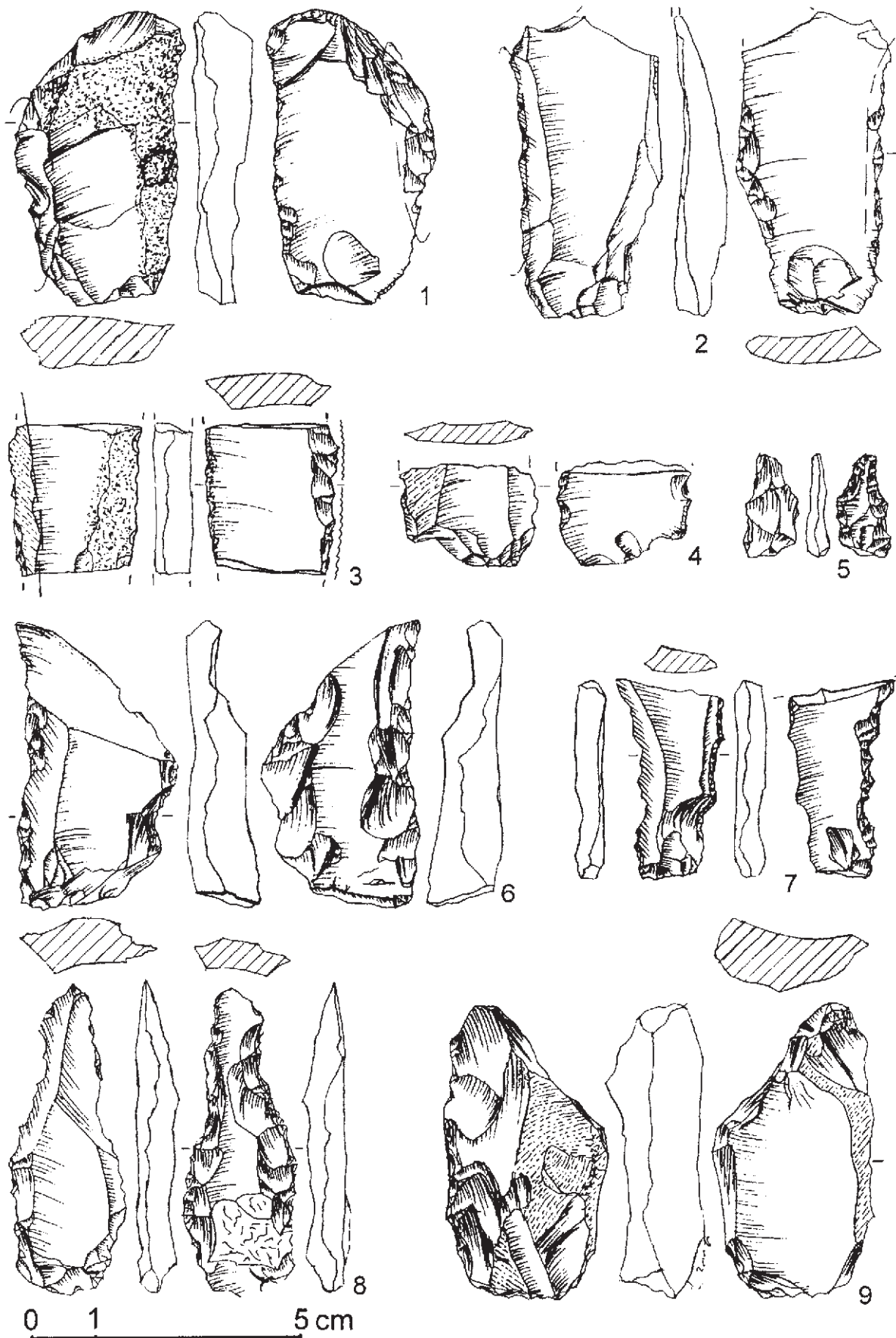
Tabl. II. Rudnik nad Sanem. Zabytki późnomezolityczne (1–20): krzemień narzutowy (1, 2, 6, 7, 11, 13, 15, 16, 18), czekoladowy (3, 17, 20), świciechowski (4, 5, 8–10, 12, 14, 19). Rys. J. Libera

Taf. II. Rudnik am San. Spätmesolithische Funde (1–20): Wanderfeuerstein (1, 2, 6, 7, 11, 13, 15, 16, 18), schokoladenfarbiger Feuerstein (3, 17, 20), Świciechów-Feuerstein (4, 5, 8–10, 12, 14, 19). Zeichn. J. Libera

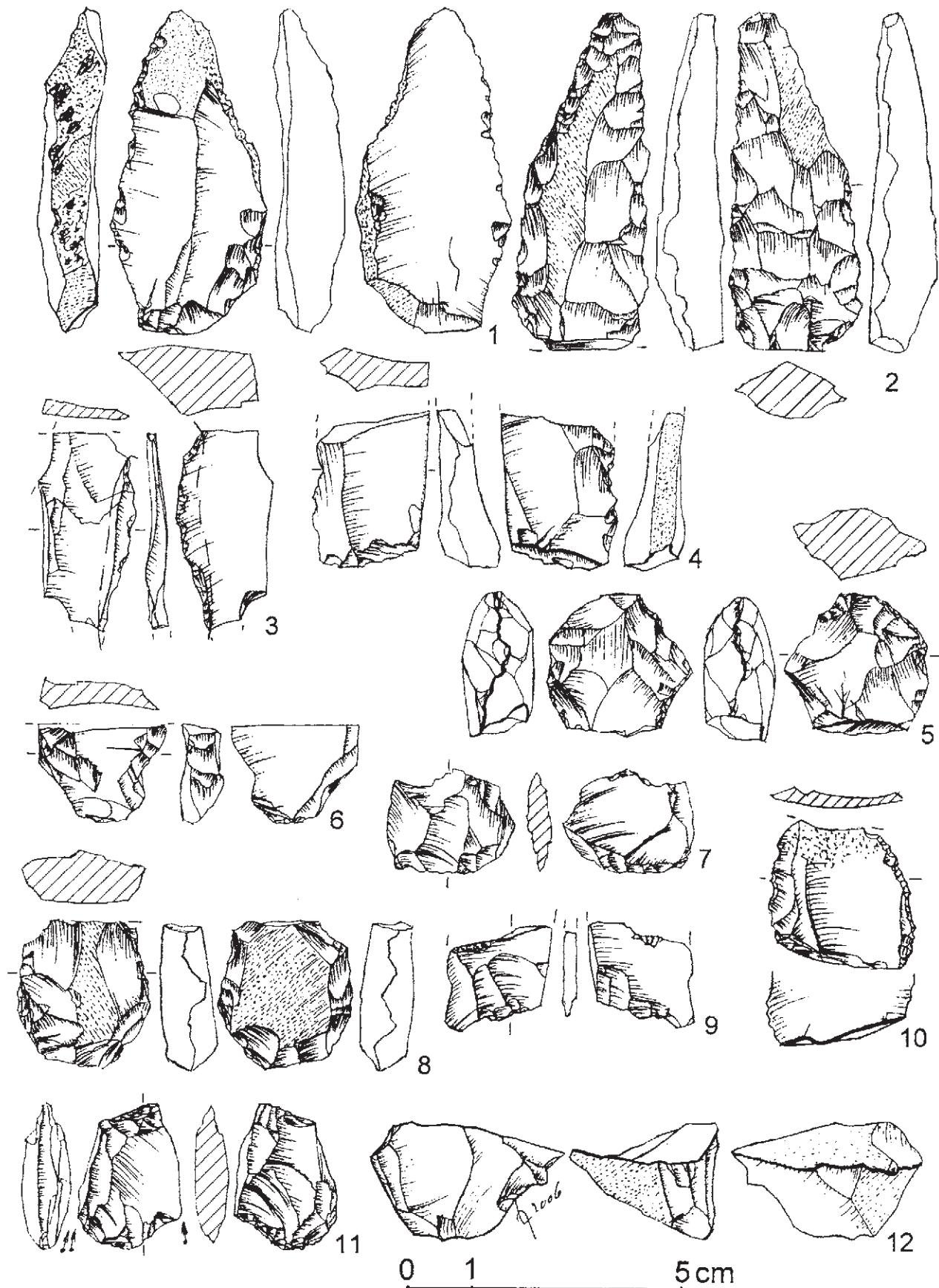
Tabl. III. Rudnik nad Sanem. Zabytki ze środkowego lub późnego neolitu (1-9): krzemień wołyński (1, 2, 6), świciechowski (4, 7-9), przepalony (5). *Rys. J. Libera*

Taf. III. Rudnik am San. Funde aus dem mittleren oder späten Neolithikum (1-9): Wolhynien-Feuerstein (1, 2, 6), Świciechów-Feuerstein (4, 7-9), verbrannter Feuerstein (5). *Zeichn. J. Libera*

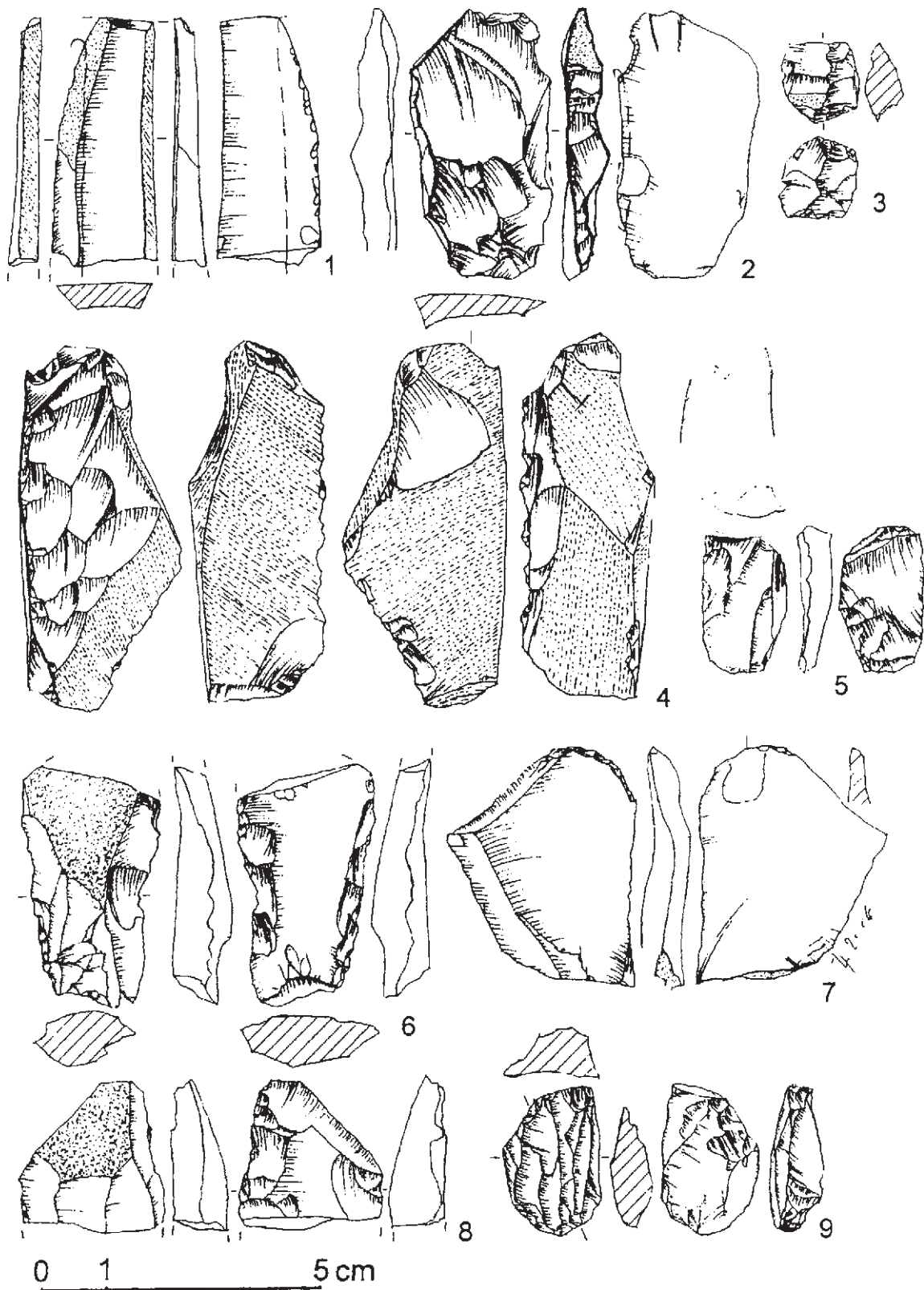
Tabl. IV. Rudnik nad Sanem. Zabytki z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (1-9): gośc. (1, 3, 6, 7), św. (2, 4, 9), pas. (5), woł. (8).
Rys. J. Libera

Taf. IV. Rudnik am San. Funde aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (1-9): Gościeradów-Feuerstein (1, 3, 6, 7), Świeciechów-
Feuerstein (2, 4, 9), gestreifter Feuerstein (5), Wolhynien-Feuerstein (8). Zeichn J. Libera

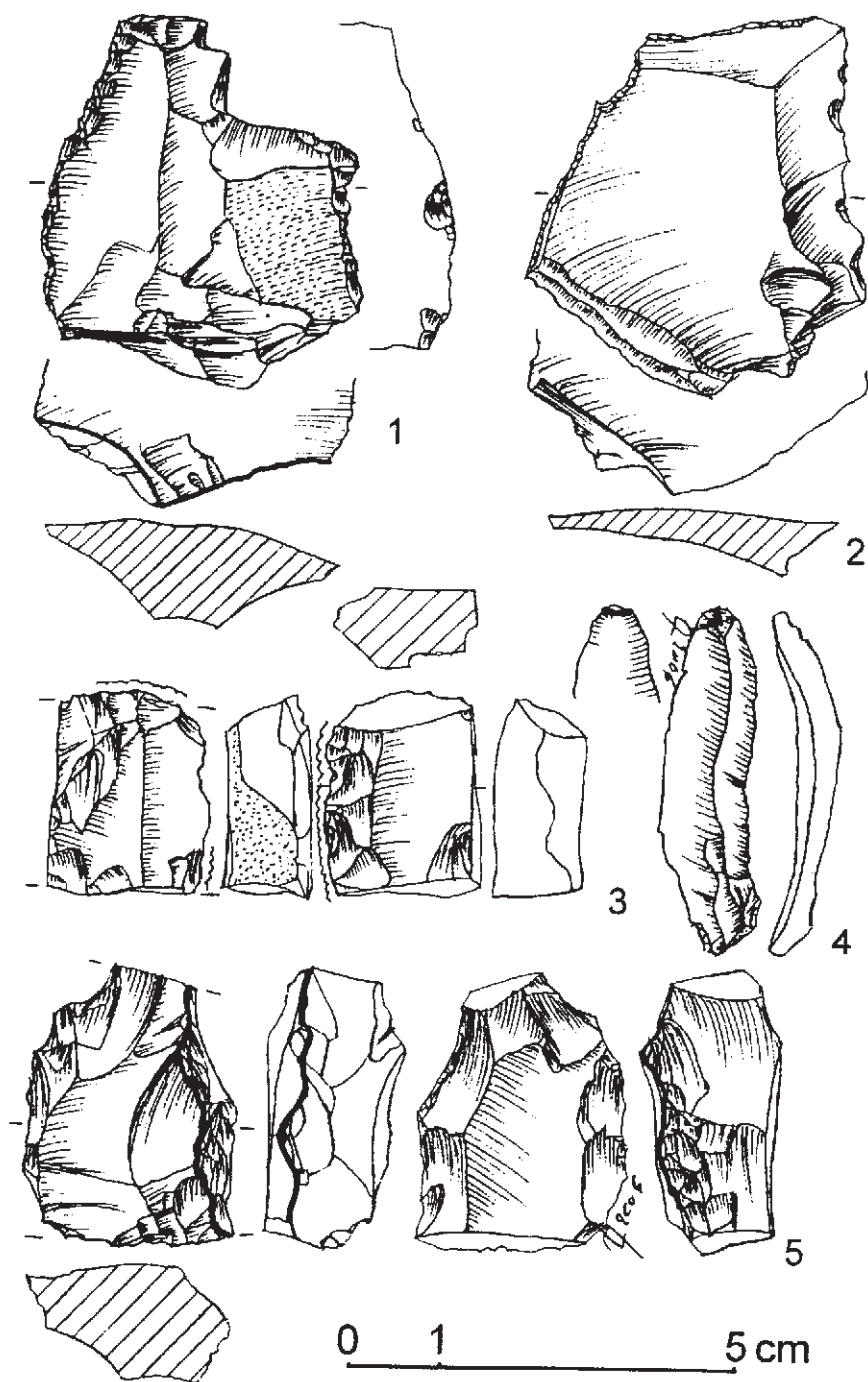
Tabl. V. Rudnik nad Sanem. Zabytki z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (1–6), nieokreślone chronologicznie (7, 9–11) i z późnego mezolitu (12): gośc. (1, 8), św. (2–7, 11, 12), woł. (9), czek. (10). *Rys. J. Libera*

Taf. V. Rudnik am San. Funde aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (1–6), chronologisch unbestimmte Funde (7, 9–11) und aus dem späten Neolithikum (12): Gościeradów-Feuerstein (1, 8), Świeciechów-Feuerstein (2–7, 11, 12), Wollhynien-Feuerstein (9), schokoladenfarbiger Feuerstein (10). *Zeichn. J. Libera*

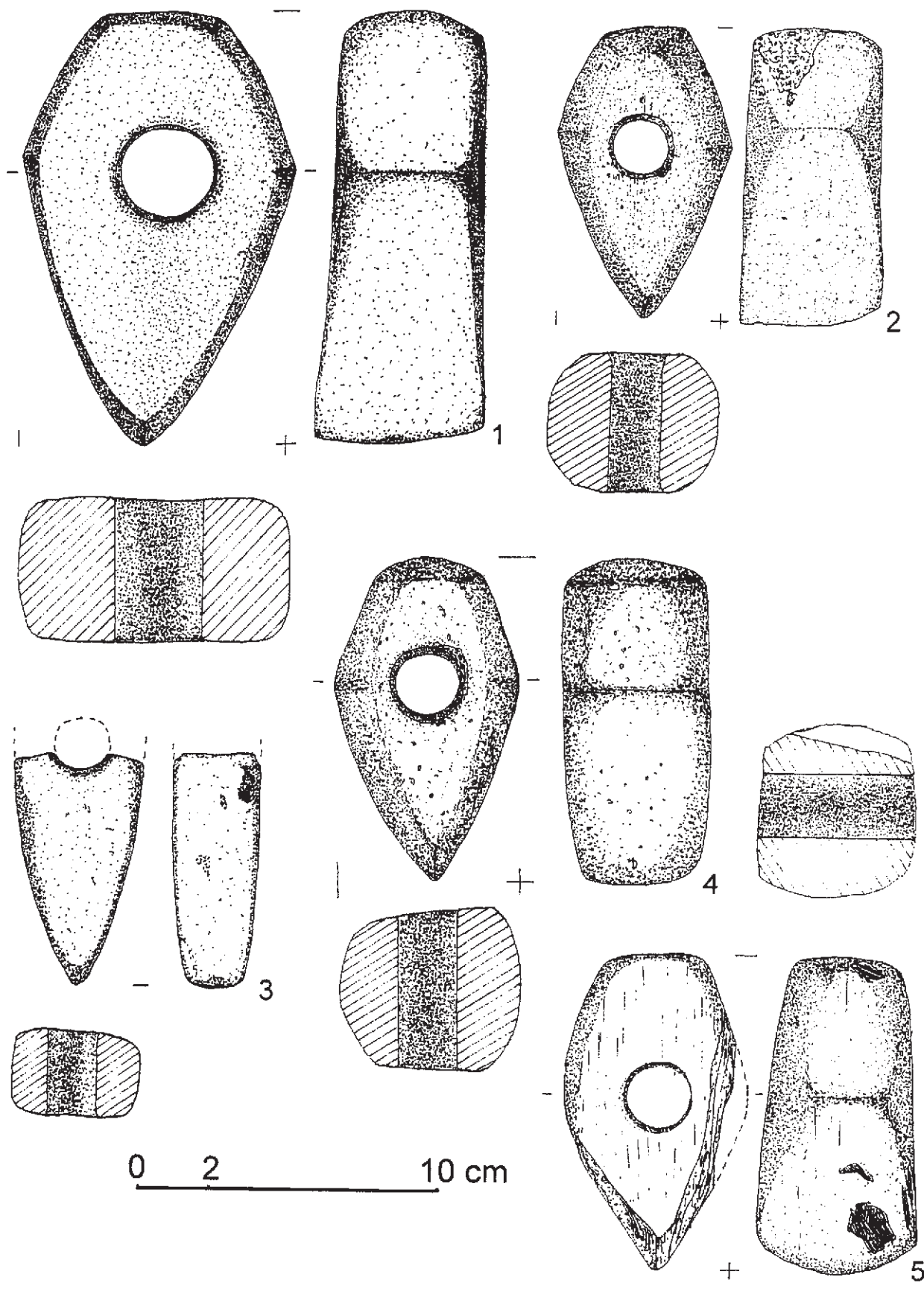
Tabl. VI. Rudnik nad Sanem. Zabytki ze środkowego lub późnego neolitu (1), późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (2, 5-8) i nieokreślone chronologicznie (3, 9): św. (1-4, 7, 8), czek. (5, 9), gośc. (6). *Rys. J. Libera*

Taf. VI. Rudnik am San. Funde aus dem mittleren und späten Neolithikum (1), der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (2, 5-8) und chronologisch unbestimmte Funde (3, 9): Świeciechów-Feuerstein (1-4, 7, 8), schokoladenfarbiger Feuerstein (5, 9), Gościeradów-Feuerstein (6). *Zeichn. J. Libera*

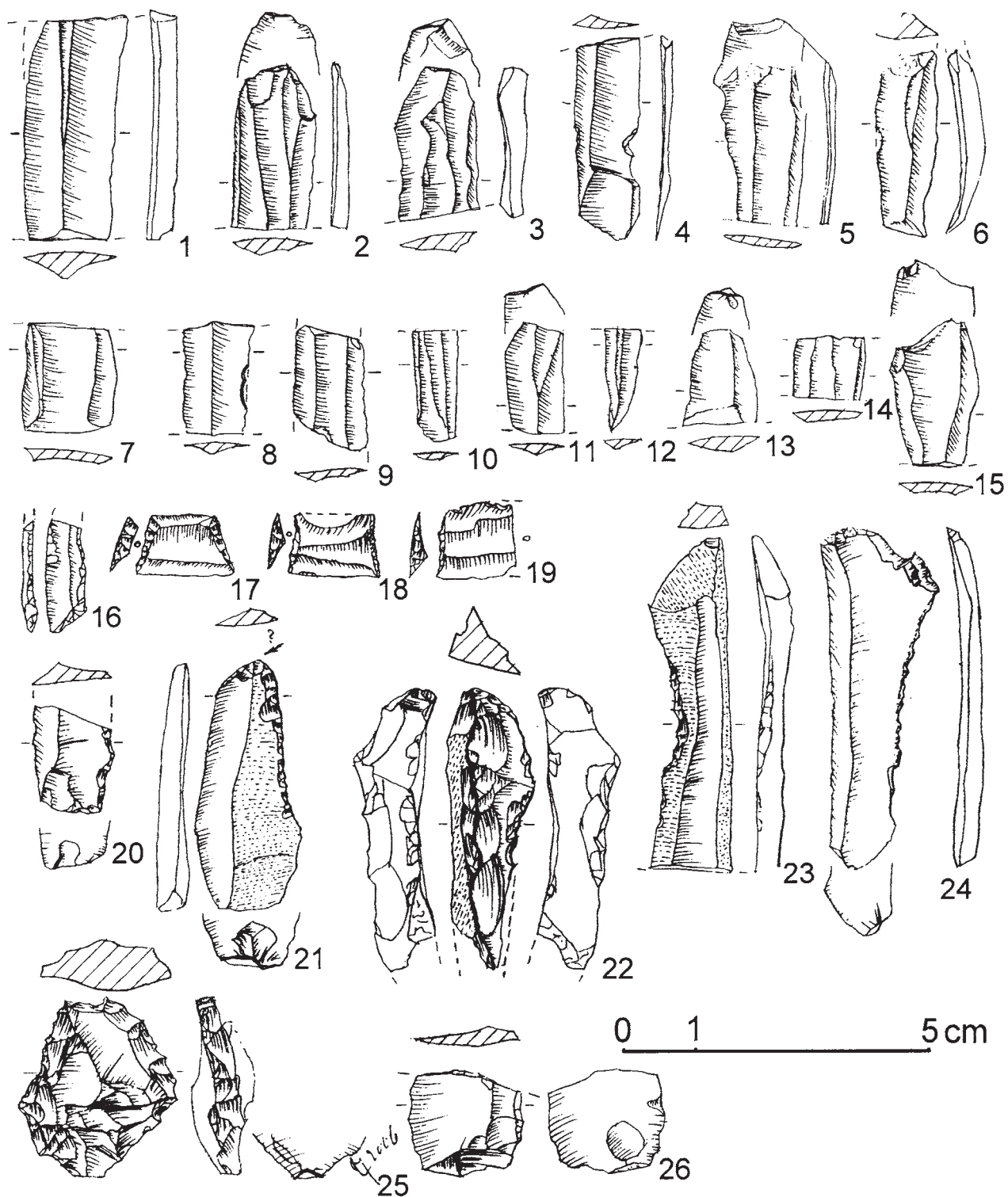
Tabl. VII. Rudnik nad Sanem. Zabytki nieokreślone chronologicznie (1, 2), z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (3, 5). Bukowina. Zabytek nieokreślony chronologicznie (4): woł. (1, 2), św. (3); narz. (4). Rys. J. Libera

Taf. VII. Rudnik am San. Chronologisch unbestimmte Funde (1, 2), Funde aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (3, 5). Bukowina. Ein chronologisch unbestimmter Fund (4): Wolhynien-Feuerstein (1, 2), Świeciechów-Feuerstein (3); Wanderfeuerstein (4). Zeichn. J. Libera

Tabl. VIII. Rudnik nad Sanem. Kamienne topory z neolitu (1, 2) i z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (3). Ziempniów. Kamienne topory z neolitu (4, 5). Rys. M. Florek

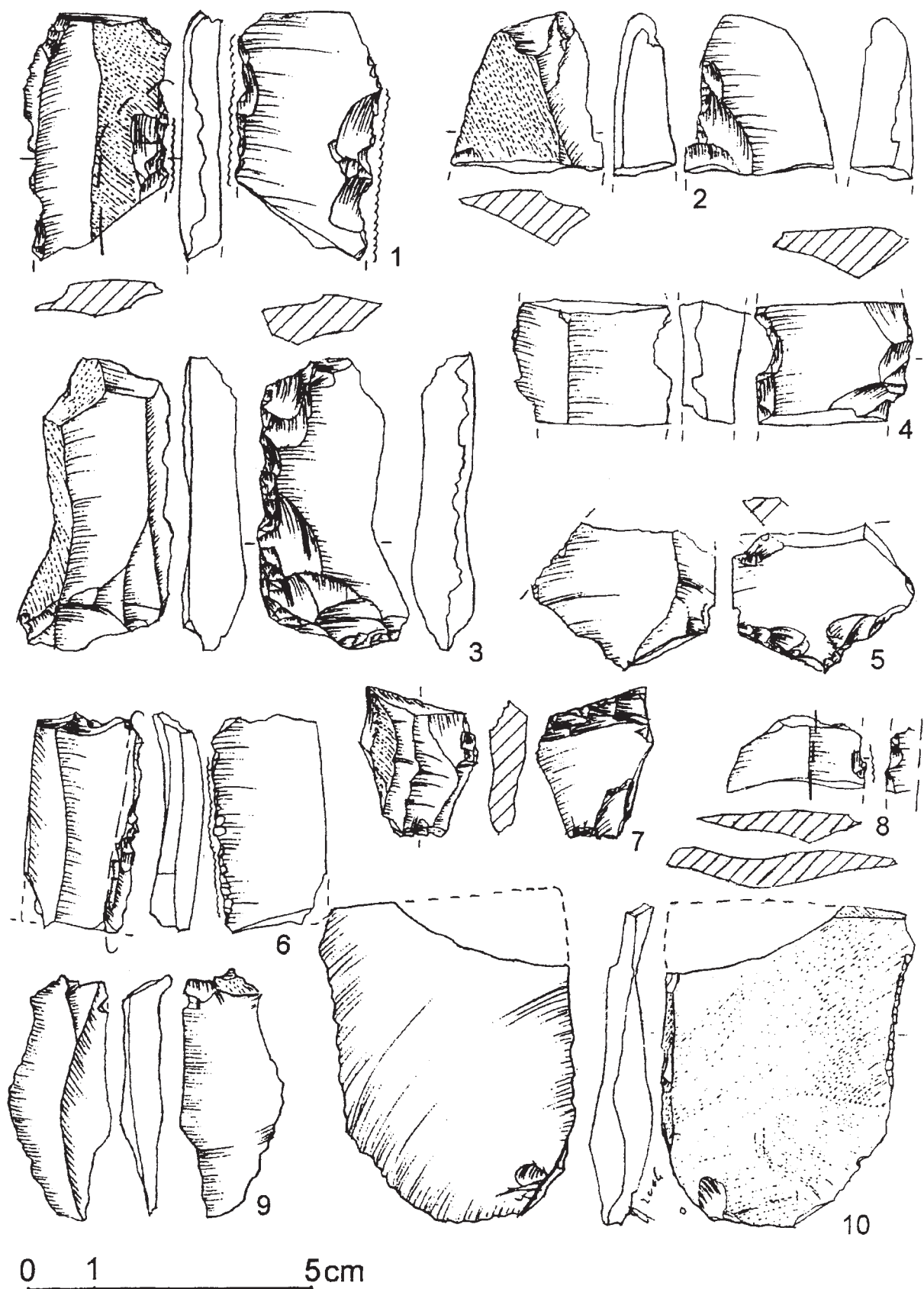
Taf. VIII. Rudnik am San. Neolithische Steinäxte (1, 2) und aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (3). Ziempniów. Neolithische Steinäxte (4, 5). Zeichn. M. Florek

Tabl. IX. Stróža, cz. m. Rudnik nad Sanem. Zabytki późnomezolityczne (1-26): św. (1-3, 5, 6, 8-10, 12, 13, 15-17, 21-23, 25, 26), czek. (4), woł. (7), narz. (11, 14, 18-20), gośc. (24). Rys. J. Libera

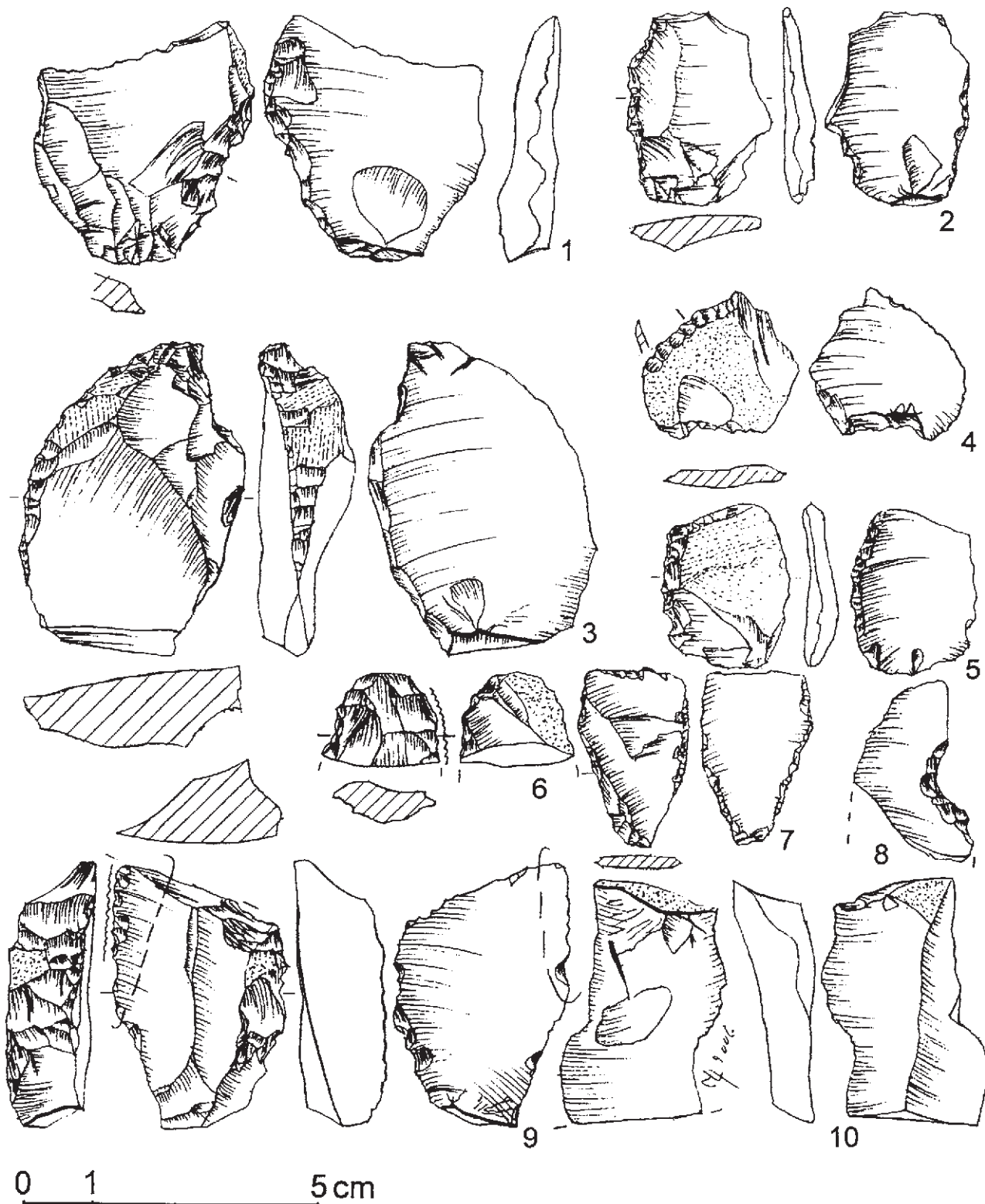
Taf. IX. Stróža ein Stadtviertel in Rudnik am San. Spätmesolithische Funde (1-26): Świeciechów-Feuerstein (1-3, 5, 6, 8-10, 12, 13, 15-17, 21-23, 25, 26), schokoladenfarbiger Feuerstein (4), Wolhynien-Feuerstein (7), Wanderfeuerstein (11, 14, 18-20), Gościeradów-Feuerstein (24). Zeichn. J. Libera

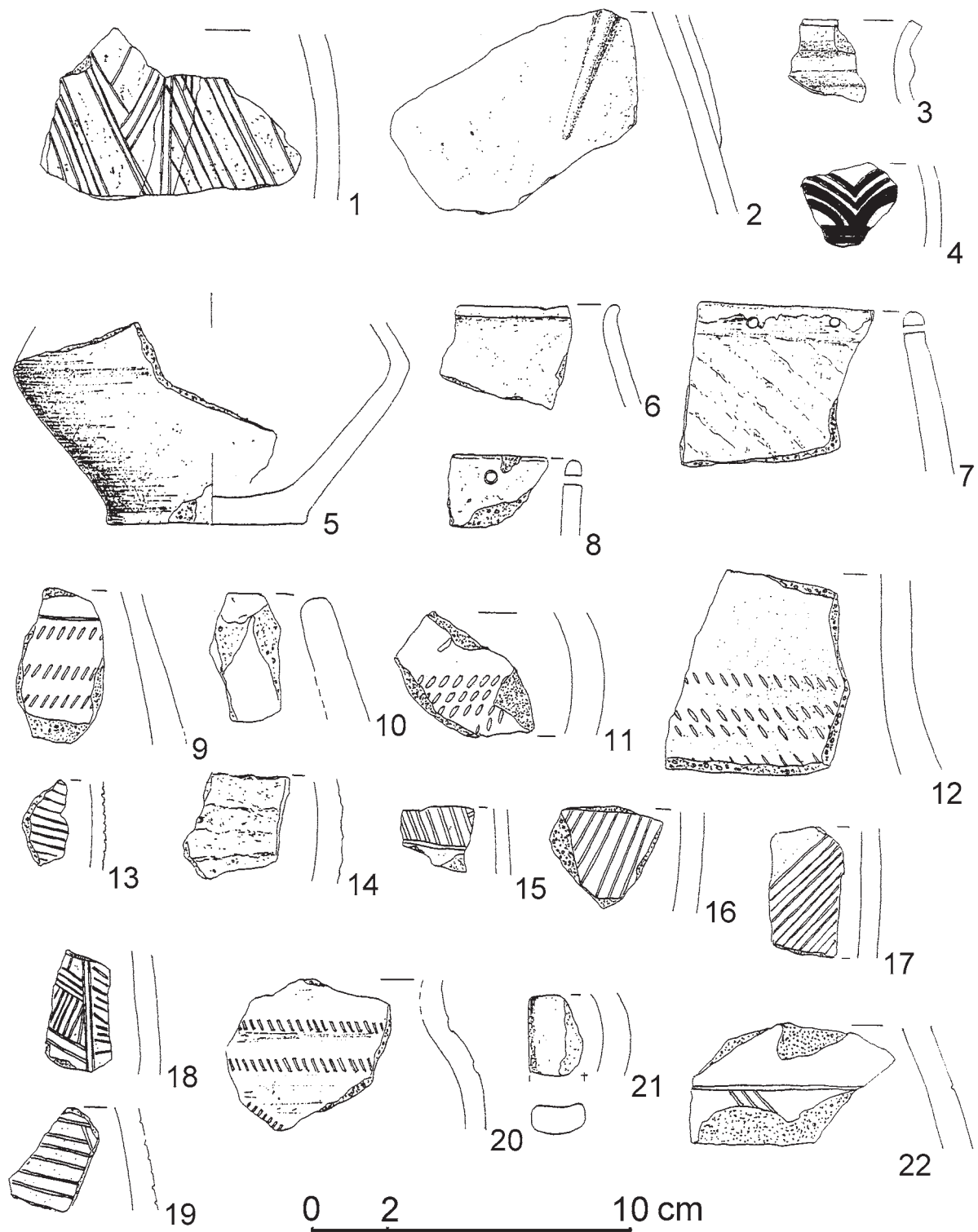
Tabl. X. Stróża, cz. m. Rudnik nad Sanem. Zabytki z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (1-10): św. (1, 2, 5-10), gośc. (3, 4). Rys. J. Libera

Taf. X. Stróża ein Stadtviertel in Rudnik am San. Funde aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (1-10): Świeciechów-Feuerstein (1, 2, 5-10), Gościeradów-Feuerstein (3, 4). Zeichn. J. Libera

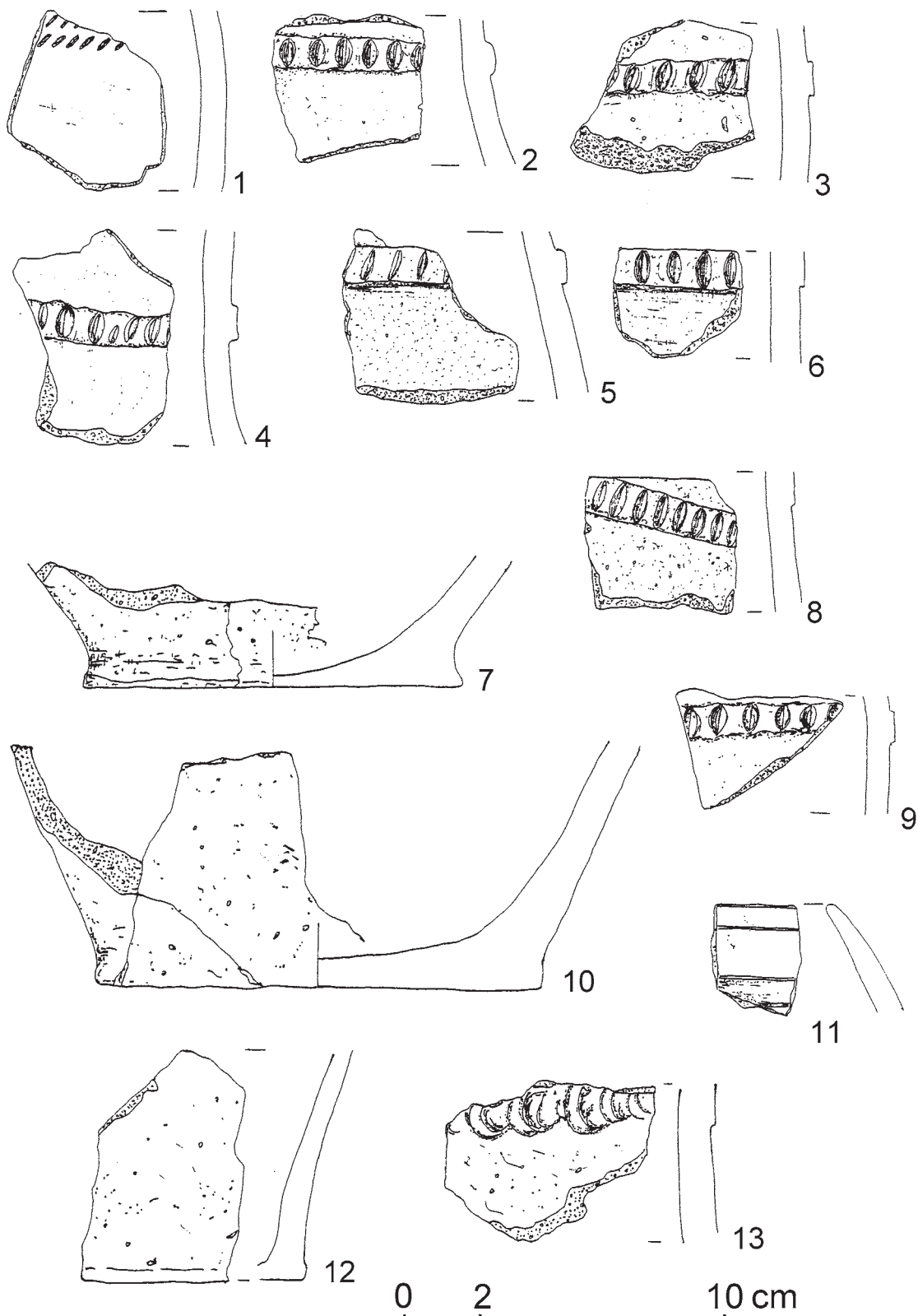
Tabl. XI. Stróža, cz. m. Rudnik nad Sanem. Zabytki z późnej epoki brązu lub wczesnej epoki żelaza (1-10): św. (1-3, 6, 9, 10), narz. (4, 5, 7), woł. (8). Rys. J. Libera

Taf. XI. Stróža ein Stadtviertel in Rudnik am San. Funde aus der späten Bronzezeit oder frühen Eisenzeit (1-10); Świeciechów-Feuerstein (1-3, 6, 9, 10), Wanderfeuerstein (4, 5, 7), Wolhynien-Feuerstein (8). Zeichn. J. Libera

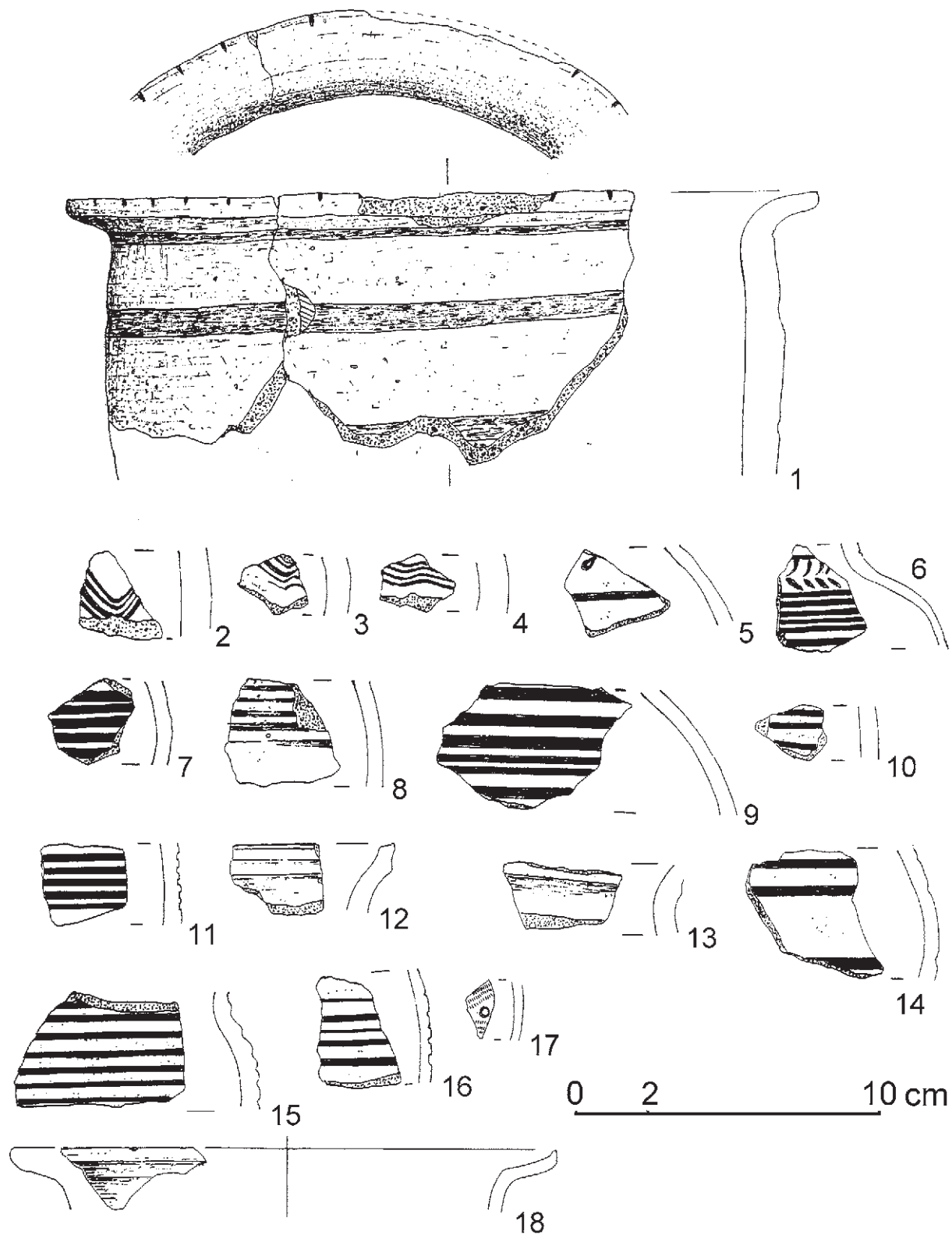
Tabl. XII. Ziempniów – ceramika kultury pucharów lejkowatych (1, 2); Rudnik nad Sanem i okolice – wybór ceramiki kultury trzcienieckiej (3–4) i grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej (5–22). Rys. M. Florek

Taf. XII. Ziempniów. Keramik der Trichterbecherkultur (1, 2); Rudnik am San und die Umgebung-Keramik der Trzciniec-Kultur-Auswahl (3–4) und der Tarnobrzeg Gruppe der Lausitzer Kultur (5–22). Zeichn. M. Florek

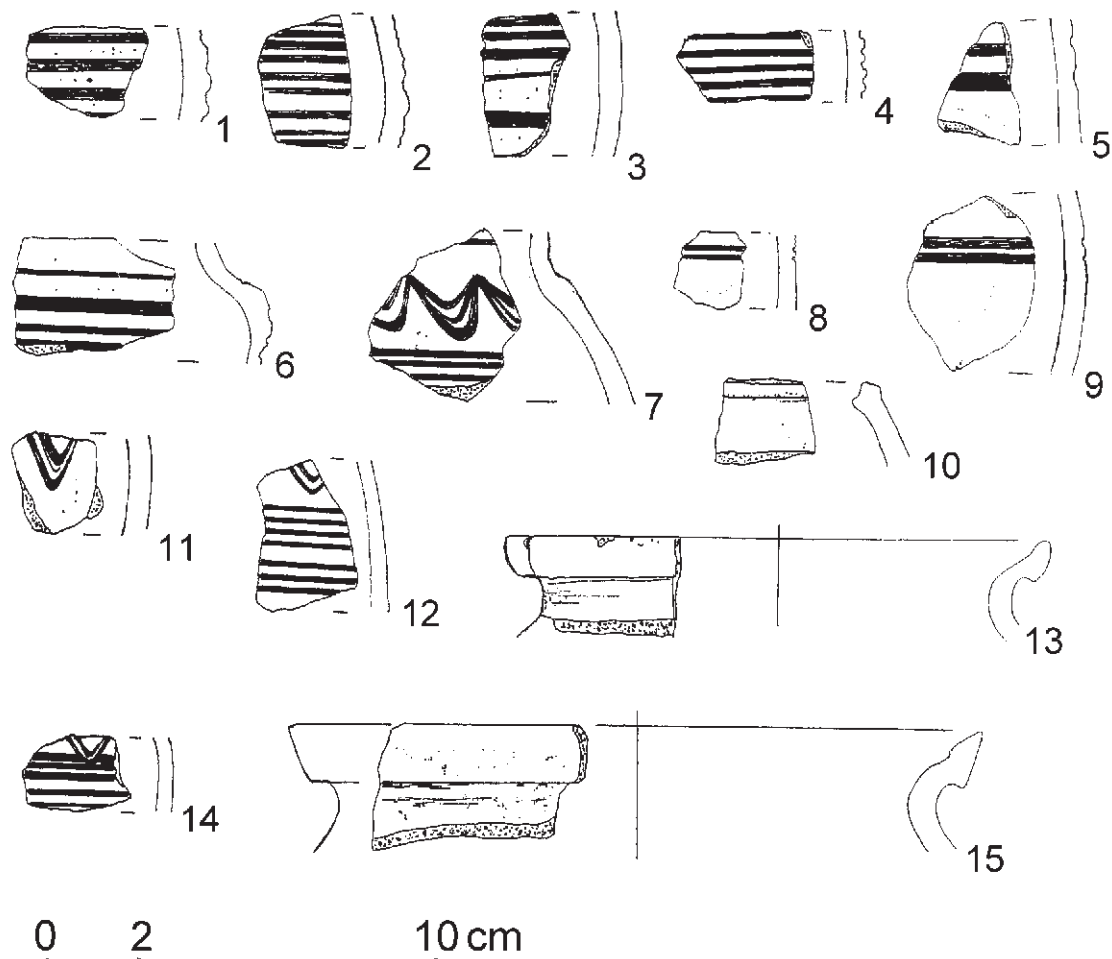

Tabl. XIII. Rudnik nad Sanem i okolice. Wybór ceramiki grupy tarnobrzesckiej kultury łużyckiej (1–10, 12) i kultury przeworskiej (11, 13).
 Rys. M. Florek

Taf. XIII. Rudnik am San und die Umgebung. Keramik der Tarnobrzeg Gruppe der Lausitzer Kultur (1–10, 12) und der Przeworsk Kultur (11, 13). Zeichn. M. Florek

Tabl. XIV. Rudnik nad Sanem i okolice. Wybór ceramiki wczesnośredniowiecznej. Rys. M. Florek
 Taf. XIV. Rudnik am San und die Umgebung. Mittelalterliche Keramik-Auswahl. Zeichn. M. Florek

Tabl. XV. Rudnik nad Sanem i okolice. Wybór ceramiki wczesnośredniowiecznej. Rys. M. Florek

Taf. XV. Rudnik am San und die Umgebung. Mittelalterliche Keramik-Auswahl. Zeichn. M. Florek

ki (wł. Domostawa-Nalepy) (S. K. Kozłowski 1967, s. 131), Sieraków, stan. 12 (AZP 94-80 z 1990 roku). Stwierdzono tam zarówno obozowiska podomowe, jak i miejsca doraźnej aktywności gospodarczej ówczesnych myśliwych (por. J. Libera 2003).

Najmniej liczny zbiór stanowią inwentarze neolityczne, w większości reprezentowane przez makrolityczne narzędzia wiórowe, dla których analogie odnajdujemy w przemysłach neolitu środkowego i późnego. W pierwszym przypadku dotyczy to kultury pucharów lejkowatych, z której znane są podobne znaleziska zarówno z grobów (por. J. Libera, A. Zakościelna 2006), jak i osad (m.in. B. Balcer 1975). Materiałom krzemiennym z okolic Rudnika, które możemy ewentualnie przypisać kulturze pucharów lejkowatych nie towarzyszy ceramika. Z kolei dwa fragmenty naczyń charakterystyczne dla tej kultury znajdujące się w kolekcji pochodzą z Ziempiowa, o ile oczywiście założymy że nie doszło do przemieszania materiałów.

Dруга możliwość dotyczy kultury ceramiki sznurowej, która używała zbliżonych wytworów, znanych z wyposażenia kilku grobów (m.in. P. Włodarczak 2006). Zbyt duże po-

dobieństwo tej grupy narzędzi uniemożliwia precyzyjne ich przyporządkowanie określonej jednostce taksonomicznej. Surowiec, z którego je wykonano to krzemień świeciechowski i wołyński, przy niewielkim udziale narzutowego. Z tą fazą chronologiczną należy łączyć dwa topory oraz siekiere krzemienną z okolic Rudnika i dwa topory z Ziempiowa. Za taką przynależnością siekiery przemawia jej pokrój wyrażony w zbliżonej szerokości i grubości części przyobuchowej, w wyniku czego okaz posiada kwadratową płaszczyznę obuchu. Tego typu formy wyznaczają typ Ia w klasyfikacji Jana Machnika (1966, s. 45). Zbliżone formy Piotr Włodarczak (2005, s. 28, tabl. XXIII: 12, 13: tam typ II) – datuje na końcowy okres, tj. fazę III rozwoju tej kultury, podobnie jak topory typu H1 lub H2 (tamże, tab. 34). Ten „sznurowy” horyzont osadnictwa w rejonie Rudnika jest wyjątkowo słabo reprezentowany. Jedynym dotychczas opublikowanym zabytkiem możliwym do łączenia z kulturą ceramiki sznurowej jest topór znaleziony w pobliskiej Wólce Tanewskiej (por. M. Florek, J. Libera 2006, s. 104, tabl. VIII: 3).

Z spośród materiałów ceramicznych wchodzących w skład kolekcji, poza wspomnianymi wyżej fragmentami naczyń

kultury pucharów lejkowatych i grupy tarnobrzesckiej kultury łużyckiej, szczególnie interesujące są ułamki naczyń pochodzące z wczesnego średniowiecza znalezione w Rudniku bądź jego okolicy. Należy podkreślić, że osadnictwo wczesnośredniowieczne, zwłaszcza z tzw. okresu plemiennego na tym terenie jest stosunkowo słabo rozpoznane. Na VIII–IX wiek (a nawet wcześniej), a więc tak jak najstarsza ceramika wczesnośredniowieczna z kolekcji (jeśli przyjmiemy, że nie jest to nowożytnie wykonane archaiczną techniką lepienia w ręku), datowane są początki osady w Nisku na tzw. „Skrzyńskiej Górze” (Nisko, stan. 1) (A. Kunysz 1980, s. 68, tak dalsza literatura). Nieliczne, o podobnej chronologii materiały znalezione zostały również podczas badań powierzchniowych na terenie Kopek⁵. Natomiast z okresu między XI a XIII wiekiem znanych jest już kilkanaście stanowisk, m.in. poza wspomnianymi Niskiem i Kopkami, również w Bielinach, Raclawicach, Krzeszowie, Przędzeli, by ograniczyć się do najbliższych okolic Rudnika (A. Kunysz 1980, s. 60–62

i ryc. 26). Natomiast sam Rudnik ma metrykę nowożytną – został lokowany na gruntach wsi Kopki na „surowym korzeniu”, a więc na terenach wcześniej nie zasiedlonych w 1552 roku (M. Florek 1995, s. 5–6).

Z historią miasta, być może z wydarzeniami 1656 roku, kiedy to pod Rudnikiem miała miejsce potyczka jednego z oddziałów wojsk Stefana Czarnieckiego, dowodzonego przez rotmistrza Szandarowskiego, z tylną strażą wojsk szwedzkich prowadzoną przez króla Karola Gustawa (por. T. Święcki 1828, s. 172) należy zapewne wiązać najmłodszy zabytek znajdujący się w kolekcji a mianowicie kamienną kulę do garłacza.

Opisana wyżej kolekcja, pomimo zaznaczonych już zastrzeżeń do jej homogeniczności oraz braku bliższych informacji określających miejsca znalezienia zabytków znacznie poszerza zasób źródeł dotyczących najstarszych dziejów północnej części Kotliny Sandomierskiej, zwłaszcza okolic Rudnika nad Sanem. Szkoda, że tak późno, w dodatku niekompletna, mogła zostać opracowana i opublikowana.

WYKAZ CYTOWANEJ LITERATURY

- Balcer B.
1975 *Krzemień świeciechowski w kulturze pucharów lejkowatych. Eksploatacja, obróbka i rozprzestrzenienie*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Bargieł B., Gurba J., Libera J., Zakościelna A.
w druku
Kosin, pow. Kraśnik, stanowisko 10 – krzemieniarstwo osada późnej kultury łużyckiej, [w:] *Krzemieniarstwo wspólnot kultur pól popielnicowych (około 1300–400 lat p.n.e.)*, Warszawa. (Prace / Polska Akademia Nauk. Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych).
- Buko A.
1990 *Ceramika wczesnopolska. Wprowadzenie do badań*, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk.
- Czopek S.
2001 *Pysznica pow. Stalowa Wola, stanowisko 1 – cmentarzysko ciałopalne z przełomu epok brązu i żelaza*, Rzeszów 2001.
2007 *Grodzisko Dolne, stanowisko 22 – wielokulturowe stanowisko nad dolnym Wisłokiem. Część I. Od epoki kamienia do wczesnej epoki żelaza*, Rzeszów.
- Florek M.
1995 *Rudnik nad Sanem od drugiej połowy XVI do końca XVIII wieku. Zarys topografii i układu przestrzennego miasta*, „Pamiętnik Sandomierski”, t. 2, Sandomierz, s. 5–22.
2006 *Nieznane materiały archeologiczne z okolic Ziemniowa w powiecie mieleckim*, „Rocznik Mielecki” (2004–2005), Mielec, s. 229–232.
- Florek M., Libera J.
2006 *Zabytki archeologiczne pochodzące z odkryć przypadkowych z północnej części Kotliny Sandomierskiej*, „MSROA”, t. 27, s. 101–117.
- Gawlik A., Przybyła M. S.
2005 *Początki wczesnej epoki żelaza w Kotlinie Sandomierskiej*, [w:] M. Kuraś (red.), *Archeologia Kotliny Sandomierskiej*, Stalowa Wola, s. 313–352, („Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli”, nr 4, monograficzny).
- Kozłowski S. K.
1964 *Uwagi o późnym paleolicie i mezolicie wschodniej części Kotliny Sandomierskiej*, „APolski”, t. 9, s. 325–350.
1967 *Nieznane materiały krzemienne z terenu Kotliny Sandomierskiej*, „Studia Archeologiczne”, t. 2, s. 121–141.
- Kunysz A.
1980 *Wczesnośredniowieczne osadnictwo w widłach Wisły i Sanu (VI–XIII w.)*, [w:] *Puszcza Sandomierska wczoraj i dziś. Zbiór rozpraw i artykułów pod redakcją Józefa Półćwiartka*, Rzeszów, s. 57–106.
- Libera J.
2003 *Badania nad kulturą janisławicką w międzyrzeczu Wisły i Bugu oraz dorzeczu Sanu*, [w:] E. Kawałkowska (red.), *Kultura janisławicka w Polsce północno-wschodniej i na terenach sąsiednich*, Ostrołęka, s. 19–41.
2005a *Osadnictwo schyłkowopaleolityczne w północnej części Kotliny Sandomierskiej*, [w:] M. Kuraś (red.), *Archeologia Kotliny Sandomierskiej*, Stalowa Wola, s. 155–185, („Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli”, nr 4, monograficzny).
2005b *Z badań nad krzemieniarstwem wczesnej epoki żelaza w dorzeczu Sanu – podstawy wydzielenia przemysłu kosińskiego*, [w:] S. Czopek (red.), *Problemy kultury wysockiej*, Rzeszów, s. 119–160.
- Libera J., Kostek A.
w druku
Materiały krzemienne z cmentarzyska „łużyckiego” w Paluchach koło Sieniawy, [w:] *Krzemieniarstwo wspólnot kultur pól popielnicowych (około 1300–400 lat p.n.e.)*, Warszawa. (Prace / Polska Akademia Nauk. Komitet Nauk Pra- i Protohistorycznych).
- Libera J., Zakościelna A.
2002 *Złoża krzemieni turońskich w przełomowym odcinku Wisły*, [w:] B. Matraszek, S. Sałaciński (red.), *Krzemień świeciechowski w pradziejach: materiały z konferencji w Ryni, 22–24.05.2000*, Warszawa, s. 93–109. („Studia nad Gospodarką Surowcami Krzemieniowymi w Pradziejach”, t. 4).

⁵ Niepublikowane badania autorów oraz B. Bargieł i A. Zakościelnej; materiały w Muzeum Okręgowym w Sandomierzu, dokumentacja w Delegaturze w Tarnobrzegu Podkarpackiego Województwa Urzędu Ochrony Zabytków zs. w Przemysłu.

- 2006 *Inwentarze krzemienne z grobów grupy południowo-wschodniej kultury pucharów lejkowatych na tle małopolskiego przemysłu krzemienego*, [w:] J. Libera, K. Tunia (red.), *Idea megalityczna w obrządku pogrzebowym kultury pucharów lejkowatych*, Lublin–Kraków, s. 135–169.
- Machnik J.
1966 *Studia nad kulturą ceramiki sznurowej w Małopolsce*, Wrocław–Warszawa–Kraków.
- Maj U.
1990 *Stradów, stanowisko 1. Część I. Ceramika wczesnośredniowieczna*, Kraków.
- Matoga A.
1989 *Z badań nad młodszą fazą grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej na Kielecczyźnie*, [w:] A. Barłowska, E. Szałapata (red.), *Grupa tarnobrzeska kultury łużyckiej. Materiały z konferencji 12-14 listopada 1986 r. w Rzeszowie*, Rzeszów, s. 263–284.
- Moskwa K.
1976 *Kultura łużycka w południowo-wschodniej Polsce*, Rzeszów.
1980 *Epoka brązu i pierwsze stulecia epoki żelaza w zasięgu Puszczy Sandomierskiej*, [w:] *Puszcza Sandomierska wczoraj i dziś. Zbiór rozpraw i artykułów pod redakcją Józefa Półćwiartka*, Rzeszów, s. 13–28.
- Pakuła D.
1987 *Epoka kamienia i wczesna epoka brązu we wschodniej i centralnej części Kotliny Sandomierskiej* (mps pracy magisterskiej w archiwum Instytutu Archeologii UMCS), Lublin.
- Pawelec A.
2005 *Przemiany osadnicze nad dolnym Sanem od starszego okresu epoki brązu do wczesnej epoki żelaza*, [w:] M. Kuraś (red.), *Archeologia Kotliny Sandomierskiej, Stalowa Wola*, s. 367–400, („Rocznik Muzeum Regionalnego w Stalowej Woli”, nr 4, monograficzny).
- Poradyło W.
1995 *Materiały z dawnych badań na cmentarzyskach grupy tarnobrzeskiej przechowywane w muzeach w Przemyślu i Krakowie*, „MSROA”, t. 16, s. 23–117.
- Święcki T.
1828 *Opis starożytnej Polski*, Warszawa.
- Talar A.
1963 *Wyniki badań powierzchniowych na terenie powiatu Nisko i Kolbuszowa w roku 1963*, „MSROA za rok 1963”, s. 53–56.
1968a *Materiały krzemienne z Zaleszan pow. Tarnobrzeg w Muzeum w Przemyślu*, „MSROA za rok 1966”, s. 9–23.
1968b *Paleolit schyłkowy w południowo-wschodniej Małopolsce*, *Rocznik Muzeów Województwa Rzeszowskiego*, t. 1, s. 7–35.
1971 *Nowe stanowiska archeologiczne odkryte w woj. rzeszowskim w 1967 roku*, „MSROA za rok 1967”, s. 190–192.
- Włodarczak P.
2006 *Kultura ceramiki sznurowej na Wyżynie Małopolskiej*, Kraków.

Marian Florek, Jerzy Libera

Archäologische Funde in den Sammlungen der Gesellschaft der Freunde von Rudnik-Land in Rudnik am San (Die Sammlung von Franciszek Nicałek)

Zusammenfassung

In dem Artikel präsentierte man die Sammlung der archäologischen Funde aus der Umgebung von Rudnik am San, Kreis Nisko und Ziempińów, Kreis Mielec, die vom Priester Franciszek Nicałek gesammelt wurden und die heutzutage im Städtischen Kulturzentrum-Korbflechtei-Zentrum in Rudnik am San aufbewahrt werden.

Diese Sammlung beinhaltet archäologische Funde: Steinartefakte (5 Äxte oder ihre Fragmente und eine Espingolekugel) und Feuersteinfunde (429 Exemplare) wie auch Keramikfragmente (212 Gefäßfragmente und 1 Spinnwirtel-Fragment), natürliche Stein- und Feuerstein-Klumpen, – Brocken und – Knollen die keinen archäologischen Wert aufweisen. Sie stammen aus Mesolithikum, Neolithikum, der Bronzezeit und der frühen Eisenzeit, Römerzeit, dem Früh-

mittelalter, wie auch aus der Neuzeit. Am zahlreichsten und am interessantesten ist die Sammlung der Feuersteinartefakte und der Keramikfragmente aus Rudnik und seiner Umgebung, die man mit der Tarnobrzeg Lausitzer Kultur aus der Hallstattzeit verbinden kann.

Es fehlen die Informationen über den Fundort der Artefakte. Der fragmentarische Erhaltungszustand im Vergleich zum ursprünglichen Zustand der erhaltenen Sammlung, wie auch die Tatsache, dass die Komplexe aus den einzelnen Fundstellen durcheinander geraten sind, vermindern beträchtlich ihren Wert als einer archäologischen Quelle. Diese Funde, vor allem die Feuersteinartefakte, erweitern den archäologischen Quellenbestand, der die älteste Vergangenheit der Gebiete am unteren San besser erkennen lässt.